

3
D. PAULI ANTONII,
TH. P. P. IN ACADEMIA FRIDERICIANA
DE
PATHMO LV.
THERI

IN ARCE WARTEBURG
PROPE ISENACUM,
ANIMADVERSIONES HISTORICO-THEOLOGICAE
aduersus Card. Pallauicinum aliosque hi-
storiographos Romanenses.

Accedunt NOVA quædam APOLOGETICA,
scandalis hodiernis ecclesiasticis tollendis accom-
modata.

P S. C V I. 13.

*Festinanter obliti sunt operum Domini, non perdurarunt ad con-
filium ejus,*

EDITIO QVINTA.

A. 1710. HALÆ MAGDEBURGICÆ.

Litteris Christiani Henckelii, Acad. Typogr.

25

3
D. PAULI ANTONII,
TH. P. P. IN ACADEMIA FRIDERICIANA
DE
PATHMO LV.
THERI

IN ARCE WARTEBURG
PROPE ISENACUM,
ANIMADVERSIONES HISTORICO-THEOLOGICAE
aduersus Card. Pallauicinum aliosque hi-
storiographos Romanenses.

Accedunt NOVA quædam APOLOGETICA,
scandalis hodiernis ecclesiasticis tollendis accom-
modata.

P S. C V I. 13.

*Festinanter obliti sunt operum Domini, non perdurarunt ad con-
siliū ejus,*

EDITIO QUINTA.

A. 1710. HALÆ MAGDEBURGICÆ.

Litteris Christiani Henckelii, Acad. Typogr.

25

D. PAULI ANTONII
TH. P. IN ACADEMIA FRIDERICIANA
DE

PATHEMATHEMATICA THEMATICA

IN ARCE WARTBURG

PROPTER ISNA GUM

ANIMADVERSIONES HISTORICO-CRITICAE

adversus Card. Pallavicinum aliosque hi-
storicos Romanos.

Accessit NOVA quaedam APOLOGICA,
scilicet propositis ecclesiasticis tollendis accom-
modata.

modata.

P. S. C. VI.

Libellus de iura operum Domini, non periculum ad con-
suetudinem.

EDITIO QUINTA.

A. 1710. HALLAE MAGDEBURGICAE.

Typis Christiani Henckels, Aet. Typogr.



Q. D. B. V.

S. I.



Xercitatio historica de

Lutberi Pathmo quando noue nunc prodit, inspersis notis quibusdam, & asteriscis *theologicis*, iisque alludentibus hinc inde ad nostri, quo viuimus, temporis, circumstantias: rogamus beneuolum lectorem, ne dedignetur loca Scripturæ, quæ, vt suo modo *parallela*, assignata nude sunt, siquando ipse hæreat, legere, atque rite sic euoluta applicare, in suo quisque genere.

Primum edita fuit hæc Pathmi historia A. M. D. C. XCVI. more disputationis Academicæ, Præside V. C. Christophoro Cellario, Respondente Augustino Antonio, Fratre meo, mihiq; & Sebastiano Schrammio, olim Isenaci conjunctissimis Collegis, dedicata d. XXIX. Febr. Eodem recusa anno, mense Nouembri. Tertia editioni adiecti rogatus hinc inde notas Theologicas A. M. DCC, quum ad finem perduceretur tractatio illa, cum Facultate Theologica & Ministerio vrbs iussu publico suscepta. Iam post quartam quinta enixe petitur editio, & a me præstatur; accessione quidem exigua, lucem tamen adlatura nonnullam historiæ, quæ videtur mihi in Lutberi rebus tantum non omnium grauissima. Credo etiam custodienda sine tadio a nobis Germanis esse, quæ diuina ibi reperiuntur semper daturus operam pro viribus, ne humana bis confundam, vel vllius scilicet studio odiose abripiar; relinquens propterea iudicium iis, qui perspicaciores sunt in rebus gratiæ. Noua apologetica, quæ passim insperguntur, non modo iure nituntur defensionis, sed & usum aliquem præstant parallelismi historico-theologici. Quæ omnia vt

in mutuam emendationem suscipiantur in spiritu mansuetudinis, per Christum oro, utque tandem presentis ratio habeatur temporis, ominosi certe temporis, peto.

§. II. Ecquis vero per Lutheri Pathmum locus hic designetur, iamiam docet prima pagina & inscriptio; arx nimirum *Warteburg*, prope *Isenacum*, celebre Thuringiæ oppidum, sedem hodie Ducis Saxoniae Serenissimi IO. WILHELMI. *Analogia* appellationis petitur in certo tertio, ab insula quadam ex Sporadibus maris *Ægei*, *Patbmo* dicta, in quam S. Euangelista & Apostolus Ioannes, ob *testimonium*, diuinæ de Christo veritati præbitum, imperante Romanis T. Flavio Domitiano, relegatus esse traditur Apoc. I, 9.

Cellarius de septem ecclesiis Asiae §. 14. sq. 24. sq. 38. sq. C. P. von Schwoll. carcer eruditorum museum p. 33. 35. 25. 38. 44. alia quadam analogia in exemplo Saxonico exhibetur in Spen. theol. Bedencken Vol. 3. f. 917. consil. Lat. P. 2 p. 205 a

§. III. Nimirum & Lutherus, publice confessus Christi puram doctrinam A. M. D. XXI. in Comitibus *Wormatiæ*, iubente Imperium Romanum Carolo V. augustissimo, edictoue solemnī, nomine Cæsaris atque Imperii ibidem proscriptus, secessum eum, quo iussu FRIDERICI III. cognomine sapientis, Electoris Saxoniae laudatissimi, ministris quibusdam ex nobilitate secretioribus, conspectui hostium publico per aliquot menses subductus est, *Patbnum* suam appellare voluit; quodam etiam ad *Apocalypsin* Ioanni in Pathmo factam habito respectu, ceu profitetur ipse T. I. Ien. G. ad Franciscum a Sickingen f. 501. daß ich dieweil in dieser (Apoc. XII, 6.) Wüsten / und in meiner Pathmos / nicht müßig sey /

Infra §. 42 „hab ich mir auch ein Apocalypsin geschrieben &c. *

* *Alio sic modo confectum post fuit id, quod Electorem per Deginb. Pfeffingerum moneri iusserat Maximilianus I. Imper. qui Ca-*

Carolus in imperio antequam, cum legisset ipse A. 1518. Augustae in Comitibus theses Lutheri, indulgentiis abusibusque abolitionis oppositas: Er sollte den Münch fleißig bewahren / es möchte sich zutragen / daß man seiner bedürffte A. 1519. Laurentius a Bibra Episcopus Wurzburgensis Electori scripsit similia. l. XXXIX. 12.

§. IV. Missam quidem nunc facimus Pathmum * illam Coburgensem, in qua noster post nouem annos, MDXXX, tempore exhibendæ Carolo V. Augustanæ Confessionis, aliquandiu penes Francos deliruit, ut præsto esse posset Confessoribus Augustanis, si quidem eius consilio uti vellent. Nisi quod Coburgensis hæc, ex causa illius Pathmi Isenacensis, quadam nempe adhuc vi edicti Wormatiensis residuâ (quo Augustam Vindelicorum intrare cum aliis Confessoribus, & sub ipsius Imperatoris quasi conspectum venire vetabatur) ortum habere videtur. Et quia vis edicti istius eo usque extensa fuit a malevolis, non ægre ferent Lectores, quod & nos in historica hac tractatione aliquando eo usque respeximus. Multum enim facit ad totam historiam nostræ ecclesiæ, ad prima ista initia, & deinde ad hanc nostram periodum, ductasque porro ex ea consequentias recte attendere secundum illud: *historia lux temporum.*

* Matthæsius in vita Luth. p. 151. da D. Luther zu Coburg in seinem Pathmo 109 &c. conf. T. 9. Altenb. f. 1578. T. 5. f. 166. & Tom 5. Ien. G. f. 23. b. 40. a. 43. b. 44. a. 76. a. 116. a. 118. a. 120. b. 121. a. 125. a. 126. a. &c. Videatur omnino supplementum Buddeanum recens epistolarum Lutheri a pag. 85. usque ad pag. 214. De heroico illo, Eine feste Burg / eo tempore concepto, omnes nouimus. Singularia alia notavit ex Chytrao & Celestino D. Val. Alberti in Widerlegung des Wienerischen Buchs (Augustana & anti-Augustana confessio) in der Vorrede §. 28. 29. 30 & postea p. 8. Neque tamen desinunt scriptores quidam Pontificii glossas suas rocoquere. Eis

senhuet andere *Contradiction* p. 9. *Franc. Freitag. S. I. contra Hier. Durerum in Apocal. p. 85.*

§. V. Vt igitur rem nostram ab ouo, quod aiunt, ordiamur, cum Lutherus *Wormatiæ* (quo Wittebergâ magno profectus erat periculo) moueri nullo consilio humano posset, vt intra certum tempus, Cæsaris præfinitum auctoritate, *reuocaret* ea, quæ diuinis ex scripturis hausta fuisse asseuerauerat; Carolo quantumvis datam Lutheri *fidem publicam*, ex æquo, & bonorum omnium voto, (neglectis consiliis aliorum, *de fide non seruanda hereticis*) laudabili exemplo seruante: effecit tandem Hieronymus Aleander, Nuncius Romani Pontificis Leonis X, confitente ipso Pallauicino parte I. *Hist. Conc. Trid. c. 28. n. 7.* vt contra Lutherum, *post elapsam viginti (& vnus) dierum terminum*, ubique *deprebensus fuerit*, *procedere* Imperator, d. 8. Maii vel potius d. 26. eiusdem, suo & publico Imperii nomine iussurit; verbis iis retentis omnibus, quæ ad *subscriptionem* Aleander ille obtulerat,

V. la Mothe le Vayer T. 2 p. 199.

Infra §. 37. 42. 16.

Aleander iste inter multa alia iam tum dixit, Wittebergæ legi Lucianum, ceremonias paganas irridentem, vt eodem modo ecclesiasticæ spernantur; ex poëtis impugnari liberum arbitrium. Ita scilicet omnia, etiam alienissima, e.g. de Libertinismo Lutheri, a Garassio conquiri solent ad ignes sufflandos! Io. Glapio, qui Carolo V. Imp. erat a sacris confessionibus, multum quidem ab isto Aleandro differebat; conueniebat tamen in eo, vt EXCERPTS e Lutheri libro de captiuitate Babylonica τὰ ἀγαθὸς, perpetuas tum accusationes faceret, & ita destrueret rursus, quod interdum approbare in Luthero videbatur.

§. VI. Cæsareæ huius *proscriptionis* cum certior factus esset Fridericus Sapiens, qui iam corpore infirmior *Wormatiâ* discesserat vna cum pluribus Principibus; quemadmodum is ante comitia Lutheri *de fide publica*

di-

diligenter prospexerat: ita & finitâ hoc pacto publicâ audientiâ, eo magis consilia inire cœpit de *occultando* Luthero; saltem vsque dum Imperator ex Germania discederet. Confusus, temporis aliquo tractu, faciem rerum (volente Deo, propitio Patre nostro cœlesti, cuius sane prouidentia hac in re erat Elector obseruantissimus) iri mutatum. præsertim cum alii etiam Principes ægre ferrent, ipsis insciis, tale *edictum*, ab Aleandro, dictione nimis aspera in virum, cui iam tum plures fauerent, caussa eius sincerius cognita, efformatum, legi publice; die etiam promulgationis retracto, dicis caussa, ad diem Maii octauam, vt omnium ordinum suffragiis approbatum edictum fuisse, videretur, ipse Lutherus quam sæpissime doluit, tantum Imperatorem, suo ipsius damno, victum humanis consiliis, *Aleandro* similibusque tantum *permisisse*. Prou. XXIV. II. 12. 16. Ier. XIII. 21. Hos. V. II. Dan. VI. 8. 9. 13. sq. Math. XXVIII. 14.

Ex Aleandri vena profluxerunt inter alia hi flosculi: Den Martin Luther nicht hauset / hövet / ezt / trenckt / noch enthaltet - sondern wo ihr ihn betreten mügt / gefänglich annehmet - und ihr umb solch heilig Werck / auch eure Müh und Kosten / ziemliche Ergößlichkeit empfaßen werdet. De conuenticulis idem Aleander apud Pallavic. H. C. T. L. 1. c. 25. §. 26. Ibidem postea, similesque apud scriptores, multa leguntur querela de Witteberga, velut asy o quodam, in quod tum ii receperint sese, qui ali. bi deseruissent ordinem. Et eiusmodi querela, indignæ quidem, subinde recurrunt bodie in aliis exemplis, eademque luditur a nonnullis fabula, mutatis modo personis.

§. VII. Notum autem est in omni historia, quam sollicito & plusquam circumspecto, in istis etiam rebus animo, quaque in Imperatorem & Imperium fide non fucata, & modesto summæ suæ auctoritatis usu, fuerit
Fri-

Fridericus Sapiens. Hinc optimo animo, & absque omni perfidia aut læsione conscientiae, ipsa potius conscientia ad normam verbi diuini pectus Germanorum impellente, & pro statu Germaniae, mandauit Iohanna Berlepsch Praefecto Wartburgensi, & Burckhardo Hundio, Seniori a Wenckheim Altensteinii Dynastæ, vt Lutherum loco aliquo concluderent, quem ipse sibi omnino taceri vellet; agitatis prius Wormatiæ similibus consiliis cum equitibus Friderico Thunauio, Philippo Feilitschio, & Canonico Altenburgensi G. Spalatio. Thunauus enim & Feilitschius VVormatiæ commune cum Luthero hospitium habuerant, dictum multis **der Deutsch-Herrn Hauß des Johanniter-Orden.**

§. VIII. Quod & factum suo tempore per omnia, vt fuerat imperatum. Reuerterat Lutherus VVormatiâ Isenacum, ubi & concionem habuit, *sed timido Parocho, & Notario, testibusque presentibus, coram ipso protestante, humiliter tamen excusante necessitatem hanc, ob metum tyrannorum suorum,* ut ipse scribit T.I epist. p. 328. hinc deflectens ad pagum Möre, * vbi apud Iohannem Lutherum, parentis sui fratrem, pernoctatus erat (& honesto consanguineorum amore, & quia familiam inde duxerat) trans siluam circa tractum Salzungensem cum ad VValterhausen tenderet, *soluens a pro-pinquis suis:* prope arcem equitum Hundiorum Altenstein, & vicum Schweina, ad radices siluæ Thuringiæ, Vierram amnem versus sitæ, cum tribus vel duobus equitibus, in via quadam anfractuosa interceptus die 4. Maii, retro inde circa mediam noctem, per siluas in arcem VVartburg vel VVartenburg supra Isenacum in altissimo montium vertice constructam, vetustissimam Land-

Edit. Bero-
lin. A. 1579.
sub nomine
G. Celestini.
Tom. 1. Isleb.
f. 43. b.
Seck. l. 1. hist.
Luth. p. 159.
18. 19. & l. 2.
f. 80. (6)
180. Sagitt.
in vita Spal.
p. 51.

Landgrauiorum Thuringiæ sedem, & S. Elisabethæ habitatione, aliisque casibus notam, conclusus est.

* *Vel Mera, qui pagus subest bodie Duci Saxonie Meiningensi, habitantibus ibi incolis quibusdam rusticâ pronuntiatione, Lûs der dictis, ex Lutheri familia. Ipse vero Lutherus l. 1. ep. 139. commemorat, parentes suos prope Isenacum vixisse, & inde Islebiâ migrasse.*

§. IX. Audiamus ipsum in mediis curis & languoribus corporis lepide narrantem sua Lutherum: *Frater meus (Iacobus) equites in tempore videns, a curru se subtraxit, & insalutatus Walterhausen pedestris vesperi venisse dicitur, ita sum hic exutus vestibus meis, & equestribus indutus, T. 1. ep. c. 1. longo itinere, nouus eques, fessus, hora ferme undecima ad mansionem noctis perueni in tenebris p. 326. liber inter captiuos (hi forsan eo iam tempore custodiri in arce Wartenburg solebant, vti hodiernum teneri ibi captiui solent, in ipso etiam illo conclaui, quo Lutherus fuit collocatus) ibid.*

§. X. Ab eo tempore in epistolis ad amicos ex *Patbmo*, modo ex *Insula Patbmo*, modo ex *eremo*, Lutherus scribit, modo ex *Patbmo mea*, ex *loco peregrinationis meæ*, ex *loco meo* T. 2. len. Lat. f. 280. VVitt. lat. f. 213. Tom. 2. ep. p. 9. *inter volucres de ramis suaue cantantes, Deumque totis viribus laudantes die ac noctis* T. 1. ep. p. 332. *ex regione auium* ibid. p. 325. *ex regione volucrum* p. 326. *ex regione aëris* ibid. *ex monte* p. 328. *plura non habeo, cum sim eremita, anachoreta, vereque monachus, sed neque rasura neque veste (ordinis) Equitem videres, ac ipse vix agnosceres* p. 331. *nihil habeo quod scribam, eremita tandem verus* p. 341. (ad ordinem eremitarum S. Augustini, cui adscri- *Seck. L. 1. f. 19. n. 7. L. 2. f. 18. (11) L. 3. f. 83. (20)* ptus erat, & ad rationem loci, in omnibus hisce cognomi- *188. (6)* nibus, ne de narratione quadâ Staupitii dicam, respiciens.)

§. XI. Ad Nicolaum Amsdorfium quidem (Luther prius, & postea inclyti Principis atque Confessoris Ioannis Friderici, Iena Isenacum ex diuturna captiuitate reuifuri, Comitem, cuius monumentum ad sacellum ædis Georgii erectum *Isenaci* conspicitur) varia id temporis Lutherus misit, quæ, quamdiu Pathmus illa quædam quasi Vtopia fuerit, iucunde tradunt; *Scripteram ad vos omnes, mi Amsdorfi, sed consule meliore audito, discepsi penitus, quod nondum esset tutum literas emitte.* T. i. ep. p. 326. & ad Spalatinum, qui pariter comitiis adfuerat Wormatiæ: quod nondum ad te scripsi, consulto factum est, ne recens fama captiuitatis meæ, causa cuiquam esset intercipiendi literas. Hic varia de me narrantur: inualefcit tamen opinio, me esse ab amicis captum e Francia (seu Franconia) missis. Cras tempus data fidei Cesaris exspirat, ad arcem Altenstein captus sum, Amsdorfio id necessario sciente, me esse alicubi capiendum; sed locum ignorat custodia mea. p. 327. 328. & T. 9. Altenb. pag. 1569. (Amsdorfium enim, quo pacto auulsum a se Lutherus T. i. ep. p. 326. dicat: illustrat Matthesius conc. 3. in historia beneuolæ illius inuasionis: *Der elne Knecht,, blåuet den Fuhrmann / und treibet ihn fort / so Ern,, Amsdorff fortführet / biß sie dem Gefangenen einen,,* *Acta. Erud. Gepner* (quod vocabulum de vestibibus equestribus ex §. Lips. 1699. p. 9. debet intelligi) *ûmbgeben &c.* p. 28.) *Iuniori Principi* (Io. Fridericum innuit, ut colligere licet ex laudatis epistolis p. 333.) *nouissimis litteris non respondi, quod non patebat locus, nec puto necessarium, ne multiplicatis litteris & loci secretum prodatur, occasione quapiam.* T. i. ep. 334; cuius epistolæ festiua subscriptio est: *ex Insula Pathmo d. 10. Iun. A. MDXXI. Henricus nescius. Placet* (ita alibi Lutherus) *illustrissimo Principi nostro, nondum esse notum locum meum.* Tom. 2. ep. p. 6.

§. VII. Ut-

§. XII. Vtuncque vero celabatur *locus occultationis*, eius tandem fama, forte diuinatrix, quoddam fecit indicium; vt constat ex iis, quæ scripsit aliquando Lutherus ad Amsdorfium: *quod scriba ille* (duobus enim Secretariis, Hieronymo Rudolpho, & Iohanni Veihelio, nonnihil consilii Wormatiæ habiti innotuerat) *famam fecerit me esse in Wartperg, permitte. neque enim ubi sim, Principes ipsi sciunt: quanto minus scriba ille?* T. I. ep. p. 338. iterumque ibidem ad Spalatinum, qui Friderico a secretis fuerat, in istis comitiis, cui & familiarius hac in re committere sese poterat Eremita noster, quoniam Elector ipse iam Wormatiæ per hunc, consilii quid de se abdendo, significari voluerat: *scribit Amsdorfius, quendam scribam Ducis Iohannis scripsisse ad Torgensem mulierem, me esse in arce Wartperg, hinc natum eum rumorem, immo auctum ubique persuadebit hic rumor, quod ex aula venerit, siue ille vere scierit, siue diuinarit; vt frustra celauerimus hanc rem tanta felicitate. Sic Satan * insidiatus rem prodit. Sed & ex hospite meo intelligo, nimis constanter id asseri ubique, vt iam celari res non possit amplius: etsi nos adhuc fortiter celamus, indignantes, vestram fidem, felicem operam, leuiter frustrari p. 341. ad eundem: Dux Iohannes Senior tandem nouit, vli agam, haftenus ignarus, hospes meus clam ei aperuit: sed bene tacebit p. 356. Vestigia autem diuinantium legit Lutherus, Spalatino denique confessus in literis familiaribus: Audio rumorem spargi, mi Spalatine, Lutherum agere in arce Wartperg apud Isenacum. atque id homines suspicari facit, quod illic in silua captus sim. sed dum illi sic opinantur, ego interim hic tutus lateo, modo fratribus fides adsit, qui circum me sunt. si me libri editi prodent, mutabo locum. mirum, quod Boëmiam nemo nunc cogitat. T. 2. p. 9.*

B 2

§. XIII.

* Apoc. XII, 4, 6, 14, 16. (per accommodationem) Act. XVI, 16, 17. Sir. XI, 31, 35. Marc. III, 11, 12, 1. Tim. V, 13.

§. XIII. Mirum non est, incerta adhuc fama loci, in quem subductus is ferebatur, in notando loco ex *Seck. L. 1. f.* monibus tunc sparsis erratum fuisse. Nota tamen nunc aliqua digni forsan sunt illi, qui ex instituto contexentes historias, rebus in omne vulgus notis, nihilominus in hodiernum vsque diem cum Cochläo, Pallauicino, Maimburgio, Natali Alexandro T. 23. H. E. ed. prim. p. 464. Varillasio, pro arce Warteburg prope Isenacum, arcem *Vestberg, Westberg, Wastburgum* prope *Altstet*, alii ipsum *Altstet*, varios inter errores alios, substituunt.

*Acta Erud.
Lips. 1686.
p. 511.*

§. XIV. Sunt, qui octo viris, sunt, qui paucioribus compertam hanc Lutheri cryptam, fuisse tradunt. sunt quoque, qui Pontificem Romanum Leonem X, *magos*, de loco isto consuluisse memorant, Auctores non contemnendi. * quorum quidem bonam fidem in dubium vocare nolumus, qui & hodiernum satis superque nouimus, quid valeant odia sanguinolentorum, pro conservandis vitæ huius lautitiis & honore omni modo militantium, in tanta, prohdolor! animorum corruptione & malitia. Malumustamen nunc ea commemorare & excutere, quæ magis sunt obuia, & minus a captu vel præsumptione hominum remota, quæque ex ipsis aduersariorum scriptis petere licet.

* *Cbytræus parte I. Saxon. p. 580. Letus. in Comp. p. 373.*

§. XV. Cogitari enim facile potest, varios rumores hac de re inter aduersarios aliosque * omnes fuisse sparsos. Quæ § 6. & 11. allata sunt, conueniunt vtique hætenus cum iis, quæ, diuerso licet fine, Pallauicinus refert, *confestim raptus nuncios Wormatiam peruenisse, plerosque ac in primis Casarem, suspicatos, eum nequaquam ab aduersariis captum, sed ab amicis subductum, ne in pri-*

mo *est* edicti iam imminentis, grauius aliquid pateretur c. l. f. 44. Si verum est, vtrumque Pontificis legatum, Martinum Caracciolum, & Aleandrum, Wormatiæ in magnum vitæ discrimen adductos, eo quod blatero quidam mentitus fuerat, visum a se suis ipsius oculis Lutheri cadauer transfossam, repertumque in argenti fodina sepultum; siue quod quererentur nonnulli, Lutherum violata fide publica in vinculis detineri: agnoscit ipse Pallauicinus rerum statu perturbato, *semper & ubique in promptu* esse eiusmodi spermologos, quorum ineptiæ in odium causæ ipsius valere haud quaquam debent. De ipso Imperatore, in suspicionem quandam rumoribus eiusmodi adducto, tanquam de certa iniuria, conqueritur Eustachius Eisehuth / Dominicanorum apud Augustanos Ordinis Monachus, in libello recentissimo p. 67. sq. quem inscripsit *Evang. Posaunen Widerhall* (coll. D. Guntheri *Beschluß. Schrift* p. 87.) Vtinam qui ægre ferunt, tales fabulas cum periculo securitatis publicæ, agnouissent pariter, redire potius *culpam* omnis mali ad eos, qui summa *malunt* misceri imis, *quam ut* piis desideriis, publicis omnium bonorum querelis, castæque veritati, in corde suo, adeoque & ipso opere, iustisque remediis relinquunt locum. Nostrum sane Lutherum alieno animo fuisse a diris istis agendi rationibus, infra §. 24. probabitur.

* Nic. Gerbelii *ICti Argentoratensis epistolam MS. insignem hic exhibet. Seckend. L. 1. f. 161. 171. 176. 200. (4)* *Alia singularis ipsius Lutheri epistola, vel fragmentum potius epistola ad S. a. latinum, reperitur in supplemento Buddeano p. 8. quis scit, scribit, quid eo silentii consilio Deus operaturus sit in sublimibus istis. Sacerdotes & Monachi, qui me libero insanierunt, nunc me captiuo ita formidant, ut incipiant mitigare,*

que in me desipuerunt. Molem vulgi imminentis ferre non possunt, nec, qua arte euadant, sciunt. Vide manum potentis Iacob, quid operetur nobis tacentibus, patientibus, orantibus. Nonne verum est illud Moysi: vos tacebitis, & Dominus pugnabit pro vobis. *Marb. XIV, 5. Act. XVI, 39. Exod. XIV, 14. 8. X, 24. 25. 10. 29. XII 31-36. Apoc II, 26. 27. Ne dicam de literis, quas Lutherus ad Gerbelium modo laudatum scripsit A 1524. recensente sepius in solatium nostri temporis Spenero in consiliis Latinis P. 2. p. 179. b. 205. a. P. 3. p. 740. a. 745. 764. b. sq. 169. a.*

§. XVI. Maioris momenti videtur, quod in vnum omnes Romanenses contendunt, hanc Lutheri subductionem fuisse in fraudem edicto Wormatiensis publici susceptam. Verum enim vero, si quis præter ea, quæ §. 5. 6. 7. adducta sunt in medium, & porro adducentur, rite expendere, qua ratione quisque secum ipse, si hic esset constitutus in angustiis, agi cuperet in tali causa; quoue animo declament tale quid aduersarii, lubentioribus scilicet auribus fata Lutheri miseri ex Roma, quam ex Pathmo Saxonica percepturi: si consideretur, quam obreptitie istud edictum, longe durissimum, Aleandri * & Pontificiorum artibus impetratum, extortum, publicatumque fuerit: de Friderici profecto conscientia, tot casibus satis superque exercita, & secundum iura diuina, nec non officium liberandi innocentem hominem, examinata, longe iudicabit mitius, neque Principem, Imperio tam fidelem, tamque Germanum, ullius fraudis aut ullius abusus libertatis Germanicæ insimulabit, *Act. XVII, 6. 7. IX, 25. XVIII, 15. XX, 28. Prov. XXIV, 11. 12. Ier. XXXVIII, 4. 5. 6. 9. 27. Dan. II, 24. 27. VI, 14. 1. Sam. XIX, 13. XXIII, 22. Ios. II, 15. 16.*

* *Supra §. 5. Savitia episcoporum in causa est, quare alicubi dissolvitur illa canonica politia, quam nos magnopere cupiebamus conseruare. Id ex ipsa prima historia reformationis repetit Philippus in apologia A. C. eidem Casari nomine publico oblata, p. 204. Ibidem queritur de edictis quibus isti delere conantur verbum Dei. Priuatim quoque superiore anno idem scripserat ad Henricum VIII. Regem Angliae, ob edictum, religionis causa promulgatum in eo regno. Phrasis ostendit, episcopos baud dubie autores esse articulorum istic editorum, non te. Nunquam autem, pergit, indecorum fuit bonis Principibus, corrigere iniustam asperitatem. Confirmatur alioqui ceterorum Regum iracundia, augetur pertinacia impiorum, stabiliuntur veteres errores ingentes. Negari non potest, diuturnas & horribiles tenebras in ecclesia fuisse. Articuli nunc editi astute delecti sunt: purioris doctrinae articuli opprimuntur. Hanc audaciam Deus horribiliter detestatur, qui vult agnosci in verbo suo. Agnosce, queso, Diaboli insidias, qui quidem in primis gubernatores adoriri ac tentare solet. Ad has res abutitur hypocritarum ingeniiis, & potentum viribus, ut historia omnium temporum ostendunt, magna imperia sauiisse in ecclesiam. Circumit Christus esuriens, sitiens, nudus, vinculus, conquerens de Pontificum rabie, &c.*

Indigna plane Pallauicini ingenio ratiuncula illa est, Sarpii Seruitæ assertionem, (quod in Conventu proposuerint nonnulli, Lutherum esse interficiendum, nulla fidei publicæ habitatione, & per unicam fidelitatis iacturam parta Christiana Reip. tranquillitate) ideo veri diffimillimam esse, magna, ut solet, voce, iudicantis, quoniam eius nulla prorsus in litteris Aleandri ad Principem suum P. R. habeatur mentio c. l. f. 45. Ioh. VII, 20. 25. Act. V. 28. Quod si enim oblitus fuerat Pallauicinus fidei Constantiensis, hic a Sleidano L. 3. p. 39. sq. iure merito reuocatæ in memoriam: meminisse certe debebat, lectoribus suis prius sese confes-

sum

sum esse, Aleandrum studuisse omni modo impedire, ne fide publica Luthero WORMATIAM venturo, utpote a R. P. iam damnato caueretur l. i. c. 26. n. 5. Hist. Conc. Trid. f. 41. Ioh. XVIII, 30. Ier. XXVI, 11. Act. XXIV, 5. Quid? quod ipse Pallaucinus, si nullius violenti consilii *suspectos* suos haberi voluit, ibidem *morem libertatis Germania*, *qua in re dubia* mitiorem *sequantur rationem* damnandi laudare potius, quam virgula quadam notare debebat. Ioh. Schilterus de libertate ecclesiarum Germaniæ p. 857. sq. 964.

accommod. 1. §. XVII. Fridericum quidem ad supremi directionem Numinis hic humili animo respexisse testantur ea, Reg. XVIII, 4. 13. quæ in Ioannis Fratris, de fama Martini subducti admonentis, finem d. 21. Maii effudit: *Rumores de captiuitate Lutberi etiam hic varii sparguntur, multique, ut audio, agre illam ferunt. Pontifex novam excommunicationem contra eum publicauit, & hic seuera mandata cuduntur. * Faxit DEVS, ut agantur, quæ recta sunt!* paulo ante, de 23. Aprilis & d. 5. Maii: *Si in viribus meis positum esset, promptissimus forem iuuandi Martinum in iis, quæ iure petere posset. Credas tamen mihi, ita me urgeri & a talibus, ut miraturus sis, si id narrauero. nihil aliud agi videtur, quam ut in exilium pellatur. Quicumque ullo modo illi bene cupere deprehenditur, pro heretico habetur. DEVS ista in bonum vertat! & profecto iustam causam non deseret. quomodo dimissus sit, propediem scribam. Martini causa in hoc versatur, ut in exilium eiiciatur. nullum contra hæc est remedium; euentus tamen stat penes DEVM. si ad te, Deo iuuante, peruenero, mira narrabo: opus est DEI, non hominum. credas velim, quod non solum Annas & Caiphas, sed & Pilatus & Herodes Luthero aduersentur.* confer H. Höpfneri Saxoniam Euangelicam p. 100. sq. 316. 83. 79. & Iac. Heerbrandi orationem de Vita & morte Brentii p. 32.

* Seck.

* *Seck* L. 1. f. 158. 33. 42. 29. 44. (1. 2.) 45. (3.) 53. (6) 110. (n) 111.
 (1) 255. (2. 1.) 258. 4 (2.) 179. (8.) 281. (3.) L. 2. f. 65. (2.) 133.
 (2.) 155. (14.) 175. (10.) 182. 9.) 194. (4.) 201. (6.) 203. (i.) L. 3.
 f. 12. (6.)

§. XIX. Lutherum autem *iuste* delituisse, multo minus dubitari potest, quippe qui prudentiæ & potestati politicæ obsecutus potius est, quam suo consilio vel instinctu proprio a conspectu hominum remotus, & cum Fridericus iam Wormatiæ offerri ipsi iussisset *asylum* quoddam incognitum, legitur is istud non nisi *in bonorem Electoris* acceptasse, *wolte lieber frisch dran gegangen seyn.*

* *Seck* l. 1. pag 157. 162. 176. 147. 156. 32. (1.) 33. (1.) 41. (1.) 48.
 (4) 70. (2. 3.) 93. (2.) L 2 f. 180. 43. (e f.) 80. (6.) 81. (9.) 85.
 (12.) 156. (16.) 185. (3.) 187. (18.) 213. (9) 214. (10.)

§. XIX. Ceterum quis Luthero hac in re *character animi*, qui motus fuerint *interiores*, quæ considerationes; quam optime ex ipsius constabit *epistolis*, quas toties allegari, nemo facile vertet nobis vitio, qui nouit * *familiarium epistolarum* insignem vsum in iudicanda *veritate historica*. Maxime, cum constet, Lutherum adeo aperte, adeo ingenue, & ceu vulgo existimant, plus quam aperte, animi sui sensa edidisse; tametsi epistolas paucas eo animo scripsit, vt ederentur. Ita noster Philippo Melanchtoni, *Euangelista* (vt eum aliquoties tum appellat) Wittebergensis Ecclesiæ: *quid interim facis, mi Philippe? annon pro me oras, vt secessus iste, quem inuitus admisi, operetur aliquid maius in gloriam DEI? atque adeo, quomodo tibi placeat, scire cupio. verebar ego, ne aciem deferere viderer: nec tamen patebat via, qua volentibus & consulentibus resistere.* Nihil magis opto, quam furoribus aduersariorum occurrere

*rere obiecto iugulo. T. I. Ep. pag. 324. qui in tractando verbo nunquam mea voluntate versatus sum, ita cum magna cordis pace exclusus sum - - caterum pro verbi gloria, & aliorum, & mea mutua confirmatione, mallem inter carbones viuos arde-
re, quam solus, semiuuius atque utinam non mortuus! putere.
verum quis scit, & an eo consilio plus promouere velit Chri-
stus, non in hac tantum, sed in omnibus causis? p. 330. nos exi-
re oportet de terra nostra, de cognatione nostra, de domo Patris
nostri, & ad tempus separari in terram, quam ignoramus - -
non deposui spem ad vos redeundi: Sic tamen, ut faciat DEVS
quod bonum est, in oculis suis. p. 331. a. Vide, ne nimio car-
nem inuicem sapiamus, & magis presentiam carnis, quam
Spiritus, sapiamus. ego paratus sum ire, quo Dominus vo-
let, siue ad vos, siue alio. de reditu meo nihil scio pror-
sus: Scis in cuius manu situm sit. p. 338. Act. XXI. 14. Sic scri-
psit G. Spalatino: Si alibi etiam docerem, cum vbique sit Chri-
stus, idem foret, ac si Wittebergæ docerem; Quanquam non
ambio neque cathedram neque suggestum: nec vsquam conce-
dam eo nomine, nisi fortiter vocatus: Scio non esse Doctorem
ex DEO, qui sua sponte venit. Haftenus fugi docendi munus,
nemo speret, me alium sensum habiturum: semper fugiam.
Si enim ambiuissem, non in hanc solitudinem consensissem un-
quam. p. 342. 334. 271. Item Iohanni Agricolæ Islebio: ego
mirabilis captiuus, qui & volens & nolens hic sedeo: volens,
quia Dominus ita vult: nolens, quia optem in publico
stare pro verbo: sed dignus nondum fui p. 325. Act. V. 41.
39. 29. 26. 22.*

* Confer inuectiuam Io. Cocbleai contra Lutheri epistolas, ad Leo-
nem X. A. 1521. & infra §. 26 38. Nihil tamen doctrina est in e-
pistolis ad amicos, quod non coram ipsis inimicis noster rite fue-
rit professus. Adhuc ex itinere, cum Wormatia discessisset, scri-
psit ad Cesarem, se nihil rogare sui causa, qui nullius sciat se esse
pre-

pretii, sed ecclesie nomine causam esse non suam priuatam, sed publicam omnium, in primis Germanorum. Et ex eremo Coburgerst ad Philippum: ego in priuatis lucis infirmior, tu autem fortior. Contra in publicis tu talis, qualis ego in priuatis: si priuatum dici debet, quod geritur inter me & Satanam! Nam tu vitam tuam contemnis, publicæ causæ metuis. Ego vero de publica causa satis magno & otioso sum animo, qui sciam, certo ipsam esse iustam & veram, denique ipsius Christi & Dei, qui non sic pallet, rea peccati, sicut ego priuatus sanctulus. Matth. 10, 27. Luc. 12. 3.

§. XX. Huc facit, quod Lutherus ibidem paulo ante Spalatino responderat ad Electorem. Anno 1520. d. 21. Decembr. se omnino venturum (ad comitia) Cæsaris, que vocationem pro diuina habiturum esse. Si autem vis fiat, sicut veritabile sit, Deo commendaturum esse causam, qui tres pueros in fornace ignis seruauerit; si vero seruare nolit, paruam rem esse caput suum. Dan. III, 18. Ier. XXVI, 14. XXXVI, 26. XX, 2. 3. 7. Philipp. I, 20. seqq. *Nostrum certe definire non est*, (modeste pergit, in pie detegendis consiliis atque cogitationibus cordis sui) ex vitæ an ex morte mea plus minusue periculi sit oriturum Euangelio & publicæ salutis; - - omnia de me præsumas, præter fugam & palinodiam &c. p. 297. Dimissus autem dixit Wormatiæ: *sicut Domino placuit, ita factum est, sit nomen Domini benedictum!* de illo Lutheri, quaesiti: *wo Er bleiben wolle?* eiiciendus scilicet ex Romano imperio; & respondentis: *aut in cælo, aut sub cælo* (T. I. Altenb. pag. 150. b.) similibusque casibus. vide sis Wolfii memorab. cent. 16. f. 761. T. I. ep. Luth. p. 168. 174. 178. 228. 262. 275. 283. Mülleri Luth. defens. p. 360. 215. 55. Balth. Koepk. de gloria abscondita p. 128. sq. 145. 151. 155. 169. sq.

A. 1527. Lutherus ad Leonbardum Keyser, Bauarum: Captus est ho-
 „mo tuus vetus, mi Leonbarde; sic volente & vocante Christo Sal-
 „uatore tuo, qui etiam nouum suum hominem pro te tuisque pec-
 „catis dedit in manus improborum. - Sin voluntas est in cælo, ut
 „non libereris, tu liberrimus tamen in Spiritu. Inconsultas voces,
 „quas hodieque emittunt aliqui contra alios de receptis & non re-
 „ceptis in Romano imperio religionibus, iam mitto, & excutien-
 „das maturius relinquo. Iob 18, 35.

§. XXI. Etiam quæ Lutherus, circa *edictum* & similia,
 pro Conscientia, qua & Principum *vero* bono obstrictum
 sese sensit, ex Pathmo sua, & ante hac, admonuit, ea
 neque Theologo, neque fideli ciue, & heroe tanto, diui-
 nitus præ aliis ad testimonium veritatis euocato, indigna
 sunt. Ier. XXXVI, 18. Dan. VI, 22. Sancto certe affe-
 ctu, ante, quam vocatus proficisceretur Wormatiam, so-
 licitudinem & fidem suam pro Cæsare testabatur, ad fa-
 „miliarem scribens: nostræ nunc curæ id vnicum est of-
 „ficiū reliquum, vt oremus Dominum, ne Caroli Im-
 „perium in meo aut vllius sanguine, pro impietate *tuenda*,
 „*primas* operas cruentet, (A. C. p. 20. lin. 22.) malleque
 „me, quod sæpius dixi, in solis *Romanistarum* manibus pe-
 „rire, ne ille cum suis in hanc causam *inuolueretur*. (Ier.
 „XXVI 16.) Scis, quæ miseria Sigismundum Imp. post
 „occisum Hufs consecuta sit &c. T. I. ep. p. 297. -- si tamen
 ita fieri oportet -- fiat voluntas Domini, Amen! quid a-
 deo mirum, Lutherum postea ab Cæsare proscriptum,
 ex eremo doluisse? *Carolus impeti bellis*, nihil mirum, ni-
 „hilque vnquam habebit prosperum, & cogetur *alienæ*
 „impietatis pœnam soluere, infelix iuuenis, quod veri-
 „tatem Wormatiæ malis consultoribus in faciem sic re-
 „pudiarit; & Germaniam inuoluet calamitas sua quoque,
 „quod impietati *consensit*; Dominus autem suos agnoscet.

Infra § 29. 4^a

„p. 341. (Ier. XIII, 21. XXXVIII, 5. 9. 15. 24. Dan. VI, 14.
 „18. 23.) Spalatinus scribit, *edictum* tam sæuum cudi, vt
 „sub *conscientiæ* periculo sint *exploraturi* orbem super me-
 „is *libellis*, vt cito interitum sibi comparent. Ita *συμ-*
 „*πέρχων* alia ibid. p. 324. 326: cras tempus datæ fidei Cæ-
 „saris expirat. quod illos scribis, tam rigido *edicto* sæuitu-
 „ros, etiam in *conscientias explorandas*, doleo, non pro me,
 „sed quod malum in caput suum imprudentes illi accer-
 „sunt, & tanto odio sese onerare pergunt. p. 327. 331. 333.
 „334. 322. 318. Ier. XXIX, 25. 26. seqq. Luc. XI, 53. 54. Ioh.
 „XI, 57. 9. 22.

Wormatie adhuc coram Cesare & Imperio Lutherus: Mein Ge-
wissen ist in Gottes Wort gefangen. Wie stehe ich/ und
kan nicht anders. Gott helfe mir! Amen! Idem paucis di-
ebus post Fridburgo ad Cæsarem: Weil mein Gewissen durch die
H. Schrift beschlossen und gefangen -- und daß mir Got-
tes Wort frey und ungebunden bliebe/ und nehme gar
nichts aus / denn allein Gottes Wort/ doch ohne bösem
Gürsack/ oder Gürbehalten aus bösem Mißtrauen.

§. XXII. Neque odiose adeo exaggerari debebat a
 Pallauicino l. 1. hist. C. T. c. 28. n. 2. alioque S. I. viro, Stot-
 zio, epitomatore illius p. 16. 22. quod Lutherus Friburgi
 fecialem dimisit cum literis ad Cæsarem, subdens eo sibi
 amplius haud opus esse. *Creditum est*, ait ille, *fastu* quodam
 „id a Martino peractum, quasi *semet ipso* satis esset arma-
 „tus: sed reuera id egit, ne per concinnatum ab eo faci-
 „nus - - - necesse foret custodiam Cæsaream violare, &
 „quo magis fieret verisimile, sibi eo munimine spoliato a
 „suis æmulis vim factam f. 44. & n. 3. filuam (vt Isenaco
 „egressus erat) ingressurus, multos ex equitibus dimittit,
 „qui ad eum præsidii causa conuenerunt. alios e comiti-
 „bus præmittit, specie hospitii opportune parandi: Ita,

„quam maxime potuit, incomitatus arripit iter per fil-
 „uam. illic duo nobiles, viri Friderico fidelissimi, homi-
 „nem inuadunt, ore personato, curruque prohibito, deje-
 „ctoque, vt imitarentur hostes, in solum auriga, &
 „verberato, per vim simulatam abripiunt Lutherum
 „&c. f. 44.

Ita vanis de *fastu doloque suspicionibus* certat Societa-
 tis, quam vocant, Iesu presbyter cum sociis! 2. Cor. XII. 16.
 X. 2. I. 12. 17. Matth. XXVIII. 13. Quid non hac ratione
 iudicii ferendum foret de illo Pauli *Act. XVI. 36. 37.*? vel de
 illo Esrae VIII, 22. 23. aut Nehemiae VI. 11. (Iudith. V, 4.
 27. 2. Reg. XVIII, 4. 5. 19. 22. Exod. V, 16. sq. III, 18. 19. X.
 29.) aut ipsius CHRISTI Luc. XIII. 31. 32. Ioh. XIX. 10? quan-
 tum mihi licuit intrare historiarum campos, comproba-
 tam inuenio eiusdem *Caduceatoris Cæsarei, Casparis Stur-*
mii, ciuis Oppenheimensis, viri honesti (quem Maim-
 burgius *totum iam Lutherum* cum indignatione appellat,
 eo quod Lutherum Wormatiam tendentem *concionari*
pro lubitu Erfordiae *permiserit* Ioh. VII, 52. 46. 47. 35. 1. Sam.
 XX, 30. XXII. 8. 13. Sir. XX, 17. 18. Num. XXII. 37. XXIV. 10.)
dimissionem, Caduceatoris in quam, Fridburgi in oppido
 Wetterauiae factam, cum humillimis litteris ad Cæsarem
 & ordines, per *fecialem* illum Wormatiam Fridburgo
 missis T. I. ep. p. 319. 323: sed absque vilo Lutheri *fastu*
ac temeritate. Quippe qui Fridburgo vel Fridberga,
 in Cattorum progrediens provinciam, Philippi Hassiae
 Landgrauii litteras commeatus suscepit, vt earum lit-
 terarum fide tutus, in Thuringiam proficisci posset.
 Causam *dimissionis*, quam Pallavicinus affert, nullibi
 hactenus reperire mihi licuit, quam vix dissimulasset
 Lutherus pro notissimo suo candore & genio. quid vero?

si Lutherus id omne præsciuiſſet? quid si & ideo dimiſſet
 facialem? ceteris paribus nulla fuerit *malitia*, nullum fa-
 cinus. num enim ille tenebatur recusare consilia & auxi-
 lia? Ier. xxxvi, 19. 26. xxxviii, 27. Matth. II, 13. Act.
 IX, 25. I. Sam. xix, 17. Eſr. IV, 14. 22. Gen. XXXIII. 16.
 17. xxxi, 27. ſq. Sir. xiii, 4 xxxii, 27. Ipſimet iam §. xi.
 retulimus, ſciuiſſe aliquatenus & *confuſe* Nicolaum ab
 Amsdorf, *Lutherum eſſe* NB. alicubi *capiendum*. Reperitur
 deinde ipſius Lutheri hæc relatio: *intrauimus veſperi Iſena-*
cum, mane ſociis omnibus cum Hieronymo (Schurffio J. V. D.)
abeuntibus: ego ad carnem meam (ſtilo biblico ita inſignit
 conſanguineos ſuos) *trans ſiluam proſectus* (nam pene regi-
 onem occupant) *ab illis que ſoluens, ubi ad W alterbaufen tendi-*
mus. paulo poſt ad arcem Altenſtein (ſupra §. 7.) *captus ſum* T. I.
 ep. p. 328. b. Video ipſummet T. I. Ien. G. Francofurto
 ſcripſiſſe Wittebergam ad Lucam Cranach, celeberr-
 mum illum pictorem: *Ich laß mich einthun und verber-*
gen / weiß ſelber noch nicht / wo? muß doch guter Leute
Rath nicht verachten / biß zu ſeiner Zeit. f. 454. Sir.
 xxxvii, 16. 19. Apoc. xii, 6. Act. xix, 30. 31. Ioh. vii, 3. 4. 6.
 8. 35. xi, 57. 46. IX, 22. Nec animus eſt diſſimulare vel-
 le, quæ habet Mattheſius c. l. p. 28. vel quæ ab aliis ſug-
 geri hic ex auctoribus fide dignis poterunt. At quis
 propterea *dolum malum* aut *facinus* impingere audeat Lu-
 thero? quandoquidem vt cui tale quid imputetur, opus
 eſt, ex lege etiam æquitatis, certiffimis rationibus & fun-
 damentis, omni exceptione & ſuſpicionem maioribus. Cæ-
 ſar etiam paulo poſt tot bellis & occupationibus diſtractus
 fuit, ut facile ab rigore Ediſti V Vormatiensis perſequen-
 do auerteretur ad alia, quæ ipſi propius ad animum per-
 tinebant.

* Es gibt **GOET** Christo noch immer Herberge / auch mitten unter den Feinden / und müssen es die Feinde nicht allezeit wissen / wo Christus herberget. Denn es war allenthalben verboten / Christum zu herbergen : Wer ihn aufnähme / sollte in den Bann gethan werden. *Job. Arndt conc. 2. § 3. passion. f. 757. a. 762. b. & Lutherus ipse ad Genes. 18. 4. 5. nostro quoque seculo, inquit, accensa lux est verbi. Furit Satan, & replet orbem pauperibus, qui varie premuntur. Oportet igitur esse Lothum aliquem, oportet esse Abrahamum, oportet ditiunculam aliquam pii cuiusdam principis esse, in qua talibus locus esse possit.*

§. XXIII. De concione Isenaci publice habita, excusisque ibi præmemoratis litteris, ad Carolum ab eo missis, quibus res omnibus innotesceret, pari ingenio conqueritur Pallauicinus c. l. n. 3. obfirmatam contumaciam adversus Præceptum de concionibus non habendis existimans n. l. quod Lutherus illud Apostoli, 2. Tim. II, 9. Verbum Dei non esse alligatum, in ipsis comitiis, e vestigio & cum in illorum adhuc esset manibus, opponeret. Quasi vero non in laudem potius Lutheri vergat hætenus, (si quis modo spirituali pollet iudicio, & in integra causa singularem plane digitum Dei hic agnouerit) quod ipse eo rerum statu mallet palam & aperte, in tempore seu e vestigio & absque omni reservatione mentali, cum in hostiam adhuc esset manibus, sensum conscientiae suæ reuerenter profiteri, in ipsis comitiis, coram Cæsare & ordinibus, nil nisi palinodiam simpliciter; idque instinctu Cleri urgentibus, quam clandestine agere. Act. IV, 17. 18. 19. sq. V, 28. 29. 2. Cor. X, 9. Ier. xxvi, 14. 15. xxxviii, 5. xvii, 16. xx, 9. VI, ii. Dan. III, 16. 17. 18. VI, 5. 10. 22. Es. xxvi, 13. Luc. xiii, 31. xix, 40. Amos VII, 12. 13. sq. Nihilominus autem, & non obstante, Lutheri VVormatia iamiam dimittendi, expressa obtestatione ob

interdictas conciones, Lutherus ex comitiis & manibus hostium dimissus, viamque suam facere iussus est; comitatus eodem, quo prius, caduceatore Cæsaris. ne dicam, adiecti eiusdem de *concionibus intermittendis* moniti vim, sensum *ultimum* atque momentum tendere proprie ad præcauendas *populi commotiones*. Insuper mandat Cæsar, ita aiebat Eccius Ictus, Cæsaris orator, Officialis Treuirensis, ut domum profectus, neque *scripto neque voce* populum in via commoueas. Quod adeo interdictum, in *intima* sua ratione & *radice* consideratum, nequicquam respuit, aut violauit Lutherus; vt statim demonstrabimus; neque illo dissensu suo Lutherus intentioni huic opponere sese voluit. Attamen cum nosset ipse, quid sub hac Cæsaris voluntate occultarent illi, qui Cæsaris abutebantur auctoritate: hinc factum, quod mentem suam in *diuina* hac causa, absque mora, libere & *fideliter* exponere decreuit. Audiamus saltem hac de re, ad pertexendam historiam, ipsum Confessorem nostrum, quid de Hirsfeldiis, qui ab Isenacensi tractu paucis distant miliaribus, recenseat: *sermonem facere me NB. coegerunt, frustra me caussante; ne forte sua regalia amitteret* (Abbas Hirsfeldius, Crato Meilius) *si hoc factum Cæsareani cœperint interpretari læsam fidem datam, cum mihi inhiberent, ne in via prædicarem: ego tamen non consensisse me dicebam, vt NB. verbum Dei alligaretur, QVOD & verum est. - in MEA enim POTESTATE non erat ea conditio, VT verbum Dei esset alligatum, nec pepigi in eam &c.* Tom. I. ep. p. 328. 320. b. Act. IV, 20. & ad Comitem Albertum Mansfeldium: *Ste bunden mir auch ein / unterwegs nicht zu predigen / noch zu schreiben. sprach ich: ich will alles thun / was Kaysers Maj. gefällt / doch Gottes Wort will ich unge-*

gebunden lassen. • achte wol / sie werden mich beschuldigen / ich habe das Geleite gebrochen mit Predigen. •
Infra §. 30. Denn sie suchens NB. genau (Matth. XXIII, 24. Ioh. IX, 16. 34. Marc. VII, 5.) T. I. Alt. f. 733. de *excusis* litteris, quod Pallauicinus ægre tulit, nihil hætenus inueni, quam quod is ipse ad Spalatinum: *miror*, scripsit, *quid moretur imperiale* edictum; *excusas* legi meas litteras ad ordines Imperii *datas* in recessu meo, sed mendosas T. I. ep. p. 334. Certus ego quidem sum, si earum *litterarum*, quas ad ordines ille exarauit, æquitatem, veluti commentarium quendam dicti illius concisioris, Pallauicinus sincere examinasset, eum longe aliter, nec adeo odiose fuisse scripturum, ac si *omnibus innotescere eas litteras* turbulenta vel contumaci ratione, Lutherus voluisset. Act. XVI, 37. 38. Hiob. XV, 2. coll. XLII, 8. vide supra §. 8. & de Lutheri moderatione, quam circa *interdictum concionandi usum* alias satis superque præstitit, Seck. L. I. hist. f. 142 (2) 179. (8.) 94. (3. 2.) 233. b. 240. (i.) 241. (7) 243. (a. d. g.) 253. (2.) 258. a. (i.) 260. (13. 12. II. 17.) 289. (k.) L. 2. hist. f. 145. (5) 163. (1) 164. (4) 181. (4) 183. (14. 13.) 4. (3) 188. (1. 2. 3.) 210. (3) L. 3. f. 230. (a. b. c.) f. 148. a. 7. (9) 560. (b.) 69. (6) 55. (1) 627. (19)

§. XXIV. Vel Pathmus * testis esto, quam alienus Lutherus fuerit ab omni tumultuaria agendi ratione. *nollem*, inquit, *vi & cæde pro Evangelio certari: ita scripsi ad hominem.* (Ulricum Huttenum intelligens, Equitem Francum, ab intemperantiore agendi modo notissimum.) *Verbo victus est mundus, verbo seruata est Ecclesia, etiam verbo reparabitur: sed & Antichristus, ut sine manu cæpit, ita sine manu conteretur per verbum*, T. I. ep. p. 332. Tribuitur ipsi equidem Luthero, in arce Warteburg quiescenti, a Varillasio Gallo homine, tumultus ab † Erfurtenſi plebe, &
Aca-

Academica Iuuentute, ibi in Clerum Romanensem concitatus. quibus opponere ex epistolis sequentia, non piget vel pudet, ob insignem vsum in vita communi, & prudentiam singularem. *Admodum ver eor, valdeque angor animo, (obserua, quæso, Lutheri animum) ne qua magna & horribilis seditio in Germania oriatur, qua natio Germanica graves pœnas det contemptus & ingratitude beneficiorum DEI. videmus enim, quanta cum approbatione, applausu & gratulatione & concursu Euangelium a plurimis accipiat. Sed in populo multi hoc beneficium carnaliter accipiunt, cernunt apertis oculis veritatem, nec tamen ea, vt debent, vtuntur. his facem admouent illi, quos moderatione sua hanc tempestatem sedare oportuit. aggrediuntur manifesta vi & immanitate ad hoc diuinitus accensum lumen extinguendum, nec sentiunt, animos hominum hac amentia magis magisque exacerbari, & ad concitandam seditionem quasi classicum cani. & quæ longe plura, collata historia sacra, ex ore quasi & corde Lutheri, habentur T. 2. Ien. Lat. f. 516. Tom. 2. Ep. p. 10. 48. Ioh. VI. 15. 2. Cor. VI. 5. Luc. IX. 55. Audio, (vt de Erfurtenſi illa proteruia obiecta, sigillatim mentem viri optimi proponam intimiorem) Erfordie in sacerdotum domos vim fieri; quod miror permitti. - - Modus tamen iste Euangelio nostro parit & infamiam & iustam repulsam. vehementer enim me offendit ista „gratia hominum in nos. ex qua liquido videmus nondum „esse nos dignos coram Deo verbi sui ministros, & Sathanam in nostra studia ludere & ridere. - dum non ita facimus, sicut docemus - non sunt * * nostri, qui hæc faciunt. T. I. ep. p. 326. 327. 329. T. 2. p. 9. a. Ioh. V, 15. XVIII, 11. Luc. IX, 55. 56. Et cur, quæso, deplorabat adeo Lutherus edicti Wormatiensis rigorem, a Papæ ministris suggestum, reno-*

uatumque a Pontificiis Ratisbonæ A. 1524. nisi quod *tumultum* metueret? Si Papa omnes aggredietur, qui *mecum sentiunt* (lege autem, si placet, tenorem edicti in Pallaucini historia f. 46. repetitum nuperrime ab illo Eisenhuetim *Widerhali* p. 17. sq. 37. 39. & mandata Papæ f. 34. in omnes, qui cum Luthero sentiunt) *sine tumultu non erit Germania, & quo citius hoc tentauerit, hoc citius & ipse & sui peribunt, & ego reuertar.* DEVS suscitatur spiritus multorum, atque adeo & vulgi corda; ut mihi verisimile non sit, posse rem istam vi compesci. Tom. I. Ep. p. 331.

* Jam ante Pathnum Lutherus peculiari libello, quem Leoni X R. P. submissione multa inscripsit, distincte egerat de libertate Christiana quoad & interna & externa, positis vera pacis fundamentis idoneis. (Quem libellum notis illustratum edidimus quatuor abhinc annis.) Et licet id frustra fuerit in curia Pontificis (de quo inf. § 37. 42.) probat tamen ex fundamento quod iam probandum suscepimus. Confer. Spen. der Evang. Kirchen Rettung. c. 2. §. 75 92. ** conferri suo modo potest Programma Altdorfsinum, d. VI. April. anno 1703. publicatum, quo iuuenum, licet pauciorum, qui turbistum Bauaricis sese aliqua ex parte miscuerant, leuitas atque incogitantia merito reprehenditur castigaturque, ita ut ipsi vicini Bauari Academia Altdorfsina innocentiam in ciuili isto tumultu, merito intelligant.

† Seck. l. I. p. 160. (a) 188. (c) 162. (2) 177. 214. (b) 215 sqq. 224 233. b. 269. (3. 7.) 270. (d) 202. (2) L. 2 f. 7. (11) 130. (d. e.) 141. (2) L. 3. f. 20. (d) 22. (e. i.) 23. (p) 35. (10) 649 b. fin.

§. XXV. Neque obstat, quod Lutherus aliquando negat se *moueri*, quosdam ex suis immodestius agere, uti profitetur T. I. ep. p. 365. Nam ut ex antecedentibus constat, non negat se *dolere*, sed negat ita se *moueri*, ut prætextu pacis vel *prudencia*, stationem causæ ipsius deferere audeat, ob *incommoda* ex aliorum hominum immodestia vel

„vel ruditate. *nihil motus sum, ut aliquid mutarem* - Quod
 „vero male audire nos cum nostris cogimur, vel ab ad-
 „uersariis, vel nimio ciuilibiter prudentibus in re diuina, ni-
 „hil debuisti, (*Spalatine*) moueri -- quanquam iuueniles i-
 „sti motus non placeant, qui Antonii legatum male acce-
 „perunt. Sed quis omnibus, omni loco & tempore, fre-
 „num iniiciat? an illi nihil vnquam designant mali? non
 „ruet ideo Euangelium, si aliqui nostrum peccant in mo-
 „destiam. Qui autem alienantur a verbo hac causa, non
 „verbo, sed *gloria* verbi adhæserunt. qui verbo *adheret*
 „propter verbum, portis inferi auellentibus, non auellitur
 „ab eo: qui alienatur, alienetur. cur non spectant NB no-
 „stra *meliora & firmitiora*? cur ergo totos damnant ob par-
 „tem? *ibid.* Tom. 2. Ien. Lat. p. 467. a. T. 4. f. 145. a. 144.
 b. 124. b. 152. b. T. 5. Ien. G. f. 274. a. b. 280. b. 289. b. Matth.
 XXVI, 51. 52. 40. 45. XV, 16. XVI, 23. XVII, 17. 2. Cor. X,
 3. Luc. IX, 54. 55. 41. XXII, 38. 49. sq.

*De alio conuentu Wormatiensi Philippus: quicumque erunt exitus,
 nos necessaria scripsimus remp. non petulanter mouimus futili-
 um questionum agitatione. Vtilia certe quasiuimus. Idem
 porro ad Camerarium: etsi multa acciderunt his annis, qua nol-
 lem, tamen motis controuersis verum est magnam partem do-
 ctrinae cælestis recte illustratam esse. Fateor exortis dissensionibus
 me comitem & fuisse & esse eius partis, quæ res veras & eccle-
 siæ necessariis patefaciebat. Plura de prætextu motuum § 42.
 & in Luth. Hauff-Post. conc. 2. passion. ab initio.*

§. XXVI. Ad Spalatinum Lutherus ex eremo: E-
rasmam (Roterodamum) a cognitione gratiæ longinquum
 esse video, qui non ad crucem, sed ad pacem spectet in omni-
 bus scriptis. hinc omnia putat ciuilibiter, & beneuolentia qua-
 dam humanitatis tractanda gerendaque. sed hanc non curat
Bebemoth, neque hinc quisquam sese emendat &c. Tom. I.

Ep. p. 355. b. sq. vbi & p. 356. Lutherum pœnitet, se *Wormatiae* non satis exhibuisse *Eliam*, Spalatini cum cessit aliorumque amicorum consiliis. Seck. L. 1. f. 156. (8) 24. §. II. f. 37. (1) L. 3. f. 54. (19-15.) 83. (20.) Vnde paulo post edidit librum *adversus falso nominatum ordinem episcoporum*, quo negat, se post hac ipsorum iudicio submissurum sua scripta: *nimum se Wormatiae fuisse demissum*: optare se inprimis, ut resipiscant, at ab ipsis captari *tranquillitatem* cum otio & deliciis, & non nisi de *Status* perturbatione angere: ea propter daturum se operam, ut *quam* pacem tanto studio quærunt, eam ut ne consequantur. Sperare istos *requiem publicam*, si ipse remoueri possit a conspectu hominum: sed *ne sic quidem* extra tumultum & inquietudinem istos esse futuros. Quod etiam nonnulli, *criminis* maximo loco, exaggerent suam in dicendo libertatem, quasi propemodum eo spectet, ut eiusmodi scriptionibus *motum* aliquem excitet: aduersus hoc præiudicium ostendit Lutherus ibidem plurimis Scripturæ testimoniis ac exemplis, *necessariam* hanc esse agendi rationem, cum ecclesiarum præfecti impii sunt & obstinati, quando *nec* suum *ipsi* munus faciunt, *nec altis*, qui cupiunt & idonee possent, permittunt, uti faciant. Act. XVII, 6.

In epistola quadam ad Fridericum III. Electorem Saxoniae, qua ei partem Postillæ A. MDXXI. d. 3. Mart. dedicat, testatur de se, quam *inuitus* a studiis suis auulsus fuerit, *veniamque* sperat ab iis, qui perpenderent, quantos leones Moab, quantos Rabfaces Assyriorum, quantos denique extremæ virulentiae Semeios vnus sustinere debuerit. Eandem rationem Spalatino iam dederat: *rem sibi esse cum blasphemis in veritatem euangelicam hominibus, cum lupis, qui se inauditum, non monitum, non edoctum damnent, & atrocissimis criminationibus in se & verbum Dei grassentur.*

ita fieri, ut, si nec calore nec stiloraperetur, tamen indignitate rei vel saxeus animus ad arma queat moueri, tanto magis se, * qui & calidus sit & stilum habeat non penitus obtusum, & mores, quibus ultra modestiam feratur. mirari tamen se, unde ista nota sit religio noua, ut, quicquid in aduersarium dicatur, conuitium appelletur. De Christo (pergit: etsi eo non faciebat se æqualem Christo; quemadmodum sine fine excipiunt hypocritæ, qui Christi exemplum sic ad Christum constringunt, ut eius exemplum per eos, nuspiam plane habere locum vllum posset) quid sentis? an conuitiator fuit, quando Iudeos appellat generationem adulteram & peruersam, progeniem viperarum, HYPOCRITAS, filios Diaboli? deinde, Paulus canes, vaniloquos seductores, indotatos:

* Vide, L. B. candidam confessionem Lutheri, eamdemque in meliorem interpretare partem, ceu decet eos, qui habent Christi Spiritum, & exemplum hoc sequere. Confessiones certe, quas sparsim habet de semetipso in scriptis suis, dici non potest, quantum ad iudicii valeant equitatem christianam: quas ideo e re foret in fasciculum quasi colligere. In rem quidem presentem iam notavi aliqua in vita Lutheri, inserta nuper Denen Leben der Gläubigen p. 460. sq. Nunc adscribere liceat, quæ de se proficitur ad Gen 49. 7. Ego, inquit, si mansissem Monachus, etiam cum aliis hostibus euangelii hodie persequerer Christum, & pios doctores, qui aduersantur Papatui. Sed gratia correxit meam naturam, ne cum illis me coniungerem, & funderem sanguinem innocentem. de epistolis Lutheri §. 19. 38 43. 44. In extrema quadam tentatione, quam septem fere annis post expertus est, agnouit peccata sua largissimis cum lacrymis, maxime vero intemperantiam linguæ, cui ad discutiendos animi moerores aliquando indulserit. Neque tamen pœnitere se dixit, quod asperior quasi nonnullis fuerit. Nemini enim affectum se fuisse male, aut ullum damnum dedisse, Deo teste.

Etas : qui *Act. 13.* sic inuebitur in *pseudopropheta* , ut videri possit *insanus* , dicens : o plene omni dolo & omni fallacia , fili diaboli , inimice veritatis ! cur non hic *Paulus* *MODESTE* potius blanditur , Vt conuertat (hunc enim finem conuertendi *2. Cor. X, 8.* di prætexunt , & queruntur hostes crucis Christi , serium agendi modum minus facere ad *edificationem* . Quasi vero *Luc. XI, 23.* ro ædificandus sit *vetus Adam* , & non destruendus potius . Vel quasi tales vllum edant signum , quod de sua *33. XX, 17. 16.* solliciti sint conuersione , nedum de conuertendis aliis *Matth. XV* , curam agant) quam sic tonat ? - video ab omnibus in me peti *MODESTIAM* , maxime ab hostibus , qui minime tamen omnium eam præstant : ego , si immodestior sum , simplex tamen & apertus sum , quo illis me putoprestare , cum non nisi infidissimè commententur . - ipsi me prouocauerunt ad bellum - pacem oblatam contempserunt . - quod facio , nescitur modo . scietur *POSTEA* . l. 1. ep. 199. l. 2. ep. p. 91 . Pertinet huc magnam partem Lutheri liber scriptus e Pathmo aduersus *T. 2. Ien. Lat. Iacobum Latomum* , seu *rationem Latomianam* . Longe me *f. 380 sq.* abesse a *MODESTIA* Euangelica dicit , - cum mea doctrinaliter damnassent . At nunquam exegi , ut me quis , modestum aut sanctum haberet , sed ut euangelium omnes agnoscerent . Hoc tamen gloriatur conscientia mea , nullius vitam aut famam esse a me læsam : solum , (1) dogmata , (2) studia , & (3) ingenia in Verbum Dei impia & sacrilega , acerbius infectatus sum . In quo ut non deprecor culpam : ita non sum sine exemplo . I. Baptista , & post eum Christus , vocat Phariseos genimina viperarum , immodestissimo & atrocissimo maledicto , in tam doctos , sanctos , potentes , & honoratos viros , ut eum rursus dæmonium habere dixerint ipsi . Si hic , Latomus iudex fuisset , obsecro , quæ sententia illos , man-

„mansisset? Alibi Christus cæcos, mendaces, prauos,
 „filios Diaboli vocat. Paulus vero, Deus bone, quam
 „est ab Euangelica modestia remotus, dum anathema
 „facit Magistros Galatarum, magnos, vt arbitror, viros:
 „alios canes, vaniloquos, deceptores, tum Elymam
 „magum filium Diaboli, plenum omni dolo & fallacia,
 „*criminatur* in faciern. Nec puto, fas esse Sophistis, vt
 „ANIMVM meum iudicent, cum OPVS meum ab
 „Apostolis, Christo & Prophetis dissentire non videant.
 „Sed modestia Euangelica, nostro seculo, ea est, quan-
 „do impiis & sacrilegis, tum Pontificibus & Sophistis,
 „genu flexo dicimus: *Gratiosè Domine, Gratia vestra bene*
 „*facit.* Magister noster eximie, *Vestra Excellentia bene di-*
 „*cit* - si, his palpatis, vel orbem subuerteris, non fueris
 „immodestus. - Scilicet adeo pendet Euangelica modestia
 „& immodestia in (1) idolis & (2) idiotis venerandis. Ma-
 „lo ego apertus esse, & neminem blanditia fallere. hoc
 „possum testari: cortex meus potest esse durior; sed *nu-*
 „*cleus* meus mollis & dulcis est. nemini enim male volo,
 „sed omnibus opto mecum quam optime consultum.
 „Porro duritia mea, vt nemini nocet, ita neminem fal-
 „lit. Salomon dicit Prov. XXVIII, 23. *qui corripit hominem, po-*
 „*stea gratus erit præ illo, qui blandus est lingua.* Isti mode-
 „stiam verbis & vultu simulant, interim nonnisi cædes,
 „minas & sanguinem spirant, viri illi sanguinum & do-
 „losi. - Quam scite dixit Hilarius, difficilem fore causam
 veritatis tueri aduersus impios, si tantum consuleret
 prudentia, quantum audet impietas. Opponitur ibi-
 „dem locus 2. Tim. II, 9. §. XXIII. iam allatus. Non e-
 „nim decet Verbum Dei alligatum esse propter homi-
 „nem, nec nouit personarum respectum. Christus in

„Euangelio, quos carpit? num vulgum? Nonne Ma-
gnates solos? At CHRISTVS erat Deus. (Sic vulgo ex-
cipiunt, quibus CHRISTI exemplum fides est in ocu-
lis) Verum. Sed inanitus est, forma serui accepta. non
„arguebat, vt Deus. omnibus Prædicatoribus exemplum
„factus, vt vulgo parcerent, Principibus non parcerent;
„quod vulgi calamitas e Principum pendeat culpa. an i-
„deo silendum, quod ira DEI mali præsent, vt Latomus,
(obtentu nominis DEI) adulatur? non enim vitia, quia
vitia, sed quia in magnis personis vel paruis sunt, arguen-
„da vel tacenda docet. quid isti hostes CRVCIS volunt,
„nisi vt otiosum sit scandalum crucis? scientes, vulgum
„sine periculo argui, Principes vero non sine præsent
„malo tangi. at ii sunt Mercenarii. debetur REVEREN-
„TIA altitudini, fateor. sed citra diuini verbi iniuriam,
„quod est ipsemet DEVS, cui oportet magis obedire, quam
„hominibus. quod si cuiuspiam magistratus vitium fe-
„rendum, profani, non ecclesiastici, ferendum est. quid
„salutare ab eo expectes, qui rem ecclesiæ, vitia Pastorum,
„salutem animarum tam leuiter pendit. ac si esset solum
„culpa quædam tyrannidis profanæ, corpora aut substan-
„tias perdentis. At *timetur seditio, & illi non sunt meliores,*
„ait Latomus. Quam iudaica vox! nam & illi metue-
„bant, ne Christus seditionem faceret, nec vel pilo fie-
„bant meliores, immo fiebant peiores. - Sic prudens vir
„ille timebit, vbi non timendum est, vt corporalem pa-
„cem præferat salutem æternam animarum. nunquam mi-
„nus est metuenda seditio, quam dum verbum Dei doce-
„tur. DEVS enim, qui Deus pacis est, tum præsent
„est. scimus, quod Christus Euangelion ipse non potuit
„docere, nisi reprehenderet. Qui secus docet, non euan-
ge-

„gelium, sed suas adulationes blaterat. An sufficit hic
 „cogitare: si nemo indigna postularet? scilicet cogitatio
 „quædam, ut cogitemus: si nemo postularet indigna, Pa-
 „pa fieret melior. Cur autem non etiam sic cogitamus:
 „si Papa seipsum EMENDARET, tum nemo postulare
 „auderet indigna. *Nos sumus Magistri nostri, nos Iudices,*
„nos non possumus errare, nobis orbis obnoxius est. quicquid
*„dixerimus, articulus fidei. (ille vero) non tenet * **
 „principia fidei. *hæreticus! hæreticus!* Ut arrogan-
 „tia Prophetarum nouorum non insanit! non sunt e-
 „uangelia tam obscura, ut pueris ea non possunt pate-
 „re.

* * *Pallavic. L. 1. c. 20 §. 1 §. 25. §. 2. 10. 9. 7. c. 6. §. 3. L. 3. c. 4. §.*
6. c. 15. §. 6. L. 1. c. 26. §. 4. c. 27. §. 2 Seckend. L. 1 f. 96. (a) 262.
(a) 263. (1) 279. (3) 301. (k i. b.) L. 2 f. 87. (13) 210. (1. 3.) L. 3. f.
54. (18) 53. (16. sq.) De fundamentis Studii Theologici infra §.
32. 39.

§. XXVII. Erasmus ipse ab initio reformationis *Seck l. 1. hist.*
 agnouit singulare donum & digitum Dei, recteque pro- *Luth. f. 201.*
 nunciauit de Luthero: *quod hæc tempora ACREM requirunt (4) 63. 129.*
medicum. Utinam modo celeberrimus vir, Erasmus, 97. 4. 175.
Deo confisus, inter omnia pericula, vel scandala etiam no- *(3) 310. (8)*
stra, constans idque spirituale iudicium tulisset de iis, quæ *l. 2 f. 57. (5)*
proprie curabantur ab Luthero, huiusque constantiam in *l. 3. f. 10. 9.*
 bono, virtute illa vere virili, vere theologica, vere ec- *604. (5)*
 clesiastica, quæ morales virtutes sapientium huius seculi
 longe post se relinquit, attendisset potius, quam infaustas
 quasdam circumstantias! Porro ex tempore iudicare oport-
 tebat, quando inualescebat magis magisque, cum ipso
 tempore, contradicentium peruiacacia, Erasmo quidem
 præ multis aliis perspectissima. Mich. II, 7. Nouerat vir *Lactant. l. 1.*
 doctissimus vel ex historia, plurimos veterum martyrum, *de fals. re-*

lig. §. 1. Wo-
wer. ad Mi-
nuc. p. 125.

tanquam inhumanos & agrestes, male habitos fuisse. Ioh. XVIII, 22. II. Act. VII, 51. 54. Ier. XV, 10. Luc. XI, 45. 53. Gen. XIX, 9. Ioh. VI, 60. 66. Apoc. XI, 10. Sap. II, 16. 12. Iudith. V, 2. Amos. VI, 10. 13. Varia inde de his insperfit in Erasmi gratiam B. Lutherus, ex eremo cum emigrasset. L. de L. arbitr. fateor, mi Erasme, non immerito te istis omnibus (auctoritatibus) moueri. Ego ultra decennium istis sic motus sum, ut nullum alium arbitrer esse, qui a- que sit istis permotus-testor Deum in animam meam, perse- verassem; adhuc bodie sic mouerer; nisi urgeret conscientia, & euidentia rerum me in diuersum cogeret. Potes sane co- gitare, nec mihi saxeum esse pectus, atque, si saxeum esset pectus, tamen tantis fluctibus & aestibus luctatum & colli- sum, potuisse liquefcere, dum id auderem, quo facto vide- bam, omnem illorum auctoritatem, quos recensuisti, super caput meum, velut diluuium, inundaturum. * Iudica hinc, L. B. quam sit lata via affectatae istius humanitatis, qua abripi magni viri possunt per fraudem Satanæ, qui fingit † necessitatem colendæ sic pacis mundanæ & a- micitiæ, & per importunas suggestiones superbæ meticu- losæue rationis humanæ. Contra: quam angusta sit, quam arcta, quam crucis plena, via necessariæ in bono constantiæ. De qua crucis via multo minus, ac de illa via rationis, carnalis affectus præsumi debet, nisi pror- sus insipiens ferri velit iudicium. Matth. VII, 13. 16. Luc. VI, 26. I. Cor. IV, 5. Luc. XII, 51-57. Fugit enim natura hominis crucem Christi, ut longe procliuior sit ad com- modum capiendum ex fauore hominum, quam ad fe- renda odia tot potentium. Credo proinde, qui historia- rum utcunque peritus est, eum facile concessurum mi- hi, quod omni tempore plus ** obfuerit bono vere pu-

publico, humanitatis vulgo sic dicta studium, bona sc. charitas & laruata modestia, quam id quod ex aduerso audit importuna seueritas, morosus rigor, acerba durities, misanthropia, immansuetudo, asperitas &c.

* P 77. 78. ed. Seb. Schmidii, qui & ipse B. Schmidius in R. Weiss.
 „p 447. laudat Lutheri verba sequentia: quantum manet in
 „nobis humanitatis, tantum manet & mendacii & vanitatis.
 „si enim omnes, ut sentimus, loqueremur: quantis nos onera-
 „turi essemus aduersariis! quanta amicitiae hoc gladio veri-
 „tatis diuiderentur - sic abundant hodie deprauatores verbi
 „Dei supra modum, non quod omnes scienter mentiantur, sed
 „quod non cognoscunt cor suum satis. Ibidem iterum
 „allegato loco 2. Tim. II. 9. Lutherus ad Erasmm: Si a te
 „petamus, ut discernas nobis tempora, personas, & modos
 „dicendi veri, quando desinies? ante suum clauso componet
 „tempore finem mundus, quam tu vnā regulam certam
 „statueris. Vbi interim manet docendi officium? nisi is sit ti-
 „bi modus, ut sic doceamus verum, ne motus fiant in orbe,
 „ne multi offendantur, & peiores fiant. Hoc quale sit consili-
 „um, supra vidisti &c. &c. p. 55. sq.

† B. Kortbolt in Anti-Frommio p. 18 - 24 sq. & disquisitio no-
 stra de qualitate fundamentorum §. 8. 17. 19. 31. p. 9. 17. 19.
 37. 38. 42. sq. edit. 3.

** A plerisque hodie docentium nimia lenitate grauius peccatur,
 „DEVSque offenditur, quam homines moderati vnquam aspe-
 „ritate Lutheri offensi aut perturbati fuerunt. D. Zach. Schil-
 „ter citante D. Finckio de vocat. Luth. §. 75. Cum gra-
 „uo salis capiendus quoque est Iurieu (lettre pastorale 21.) p.
 „191. sq. Rom. XVI, 18. Es. III, 12. Ps. LV, 22. Prov. V,
 „2. 3. Errat quidem Maimburgius, dum librum Lutheri
 „aduersus R. Angl. Henricum VIII ad historiam Pathmi re-
 „fert: nos tamen hac occasione vel verbo notamus, quod ea,
 „quae in Seck. l. 1. bist. Luth. f. 188. (c) 189. (s) 277. sq. l.

„2. f. 80. fin. f. 81. sq. 87. (13) (14) *habentur in causa*
Regis Anglia, nonnihil in recessu habeant.

Infra §. 47.
 31. 33.

§. XXVIII. Absit, vt ex Luthero faciamus virum, qui labi, qui modum vnquam excedere non potuerit! absit, vt *cæco* impetu rapi quemcunque velimus ad imitationem Lutheri. Inuito quippe ipso Luthero tale quid fieret [T. 2. Ien. G. f. 446, a. T. 3. f. 172. b. Unschuld. Nachrichten A. 1708. p. 730. 467. 779. 77.] qui nec res ipse suas imitandis aliis superstruxit. Verbum *Dei ipsius* attendendum; eadem sint zeli causæ. Ex causis moventibus ferendum iudicium: non tam parua, tam vilis & exigua res esto *veritas* cœlestis, vt ducat quis superfluum, subire pro ea quid *molestia*. Tota corrumpitur hominis *prudencia*, cum somniat quis, fieri posse in tanta rerum corruptione, vt & veritas iuste propugnatur, & humanitatis *mundana* laus seruari simul queat apud homines; qui tamen solis suis commodis addicti, alia conditione nolunt acquiescere, qui nolunt aliter pacem & amicitiam colere, nisi facta tecta sit secularis consuetudo & indulgentia, honor priuatus, & viuendi in diem commoditas, Ps. cxx, 7. Lxxx, 7. Ier. xv, 10. Es. Lix, 5. 15. Cogita, quæso, (quisquis Deum diligis *super omnia*, times *super omnia*, Deo confidis *super omnia*, sincero animi tui studio) cogita, quæso, num dignum sit, subiici sic omnem euangelii cursum regimini falsæ promiscuæque humanitatis, & securissimæ iocationis? cum potius veritas diuina regere humanitatem, & limitibus circumscribere debeat. † Nam si his in rebus spiritualibus viuendum sit ad vulgares illas regulas, & *virtutes*, quas vocant, homileticas: nunquam posset per *bonos* illos scilicet *mores*, vlllo loco, vlllo tempore, quod istis quidem

dem opportunum sit, vilo modo, qui placeat, *veritas* Iesu Christi crucifixi vspiam inuenire locum, quin vsque-
 quaque obiiceretur defectus *modi* * debiti. 2. Tim. IV, 2. Es. xxx, 10. Ier. viii, 12. 2. Sam. iiii, 8. quod veris-
 simum esse quisque intelligit ex vitæ suæ curriculo. Pro-
 pterea cauit Lutherus, ne humanitatis, quæ sane abs-
 que fuco colenda est, loco, larua collocetur indiscretæ
 humanitatis, & simulacrum quoddam pestilentissimum.
 Quid? pessimus ille, & hæreticissimus, vt sic loquar,
indifferentismus, quo ob humanos respectus, & ob amo-
 rem sui ipsius *inordinatum*, cursus liber permittatur pra-
 vis quibusvis consuetudinibus, omnibusque hypocritis,
 auctoritate vt plurimum, tot animarum periculo, pol-
 lentibus, receptos mores assidue prætexentibus. Ac-
 commodare huc liceat, quod de Platonica communio-
 ne Lactantius habet l. 3. de falsa sapientia c. 20: *quæ ista*
confusio generis humani est? quomodo seruari potest cbari-
tas, ubi nihil est certum, quod ametur? Et insignis omni-
 no est *Lutberi* locus, quem laudat D. P. Malmberg *de*
rosa inter spinas §. 17. Integre enim & plene acceptus
 locus iste non parum confert ad discernendum fideliter
 verum a falso.

† *Conf. Tr. de natura & gratia, seu de discrimine virtutum*
moralium & spiritualium.

* *I. G. Exam. C. T. p. 210. Seck. l. 1 f. 175. (1. sq.) 213. (4)*
23. §. 9. L. 2. f. 93. (6) L. 3. f. 556. (8) 117. (6) 302
(6. sq.) 556. (10 - 7) 563. (6)

§. xxix. Refert Ioannes Crispinus [*in actis &*
monumentis martyrum, qui a Wiclefo & Husso ad nostram
banc ætatem &c.] p. 20. quid Magistri Parisienses de Io-
 annis Hussi censuerint articulis. *ETSI videntur habere*

Le-

Supra S. 21.
& S. 47.

Zelum, inquiunt, contra vitia praelatorum & clericorum, nimis, probo dolor! abundantium: non TAMEN secundum scientiam. *Zelus* itaque discretus ea peccata, quæ videt in domo Dei se non posse tollere, tolerat & gemit. - Quia non in Beelzebub eiciuntur demonia, sed in digito Dei, qui est Spiritus S. volens, ut in corrigendo MODVS adhibeatur Prudentiæ, iuxta illud: quis? quid? ubi? cur? attendas, & quomodo? quando? Sæpe sane cogitavit Lutherus de Husso, qui ad ignem raptus est, secundum regulas, ut aiunt, ordinarias & religionem prudentum, in concilio Constantiensi. Vide acta Wormatiensia 1521. T. I. Ien. G. f. 446. b. 447. b. 448. b. 455. b. 468. a. Erat enim illud prudentiæ ecclesiasticæ specimen Constantiense, in recenti omnium memoria ex elapsi proxime seculi historia. Wie auch der fromme Märtyrer Johannes Huf in ihrem höllischen Concilio zu Costenz damit vom Teuffel überschrien/ und verdammt ward/ daß er den Pabst und seinen Hauffen straffete umb ihres bösen schändlichen Lebens willen; Daß sie auch ihre eigene geistliche Rechte nichts überall hielten. Denn sie hatten dawider diesen Schutz: obgleich das Leben nicht recht ist/ so ist doch die Lehre recht. Auf Mosi Catheder sitzen &c. in Postill. eccles., Dominic. 3. Adu. & 2. post Pasch. & iterum ibidem: hiewieder haben sie allezeit das Wehrwort/ obgleich ihr Leben sträfflich ist/ so sey doch die Lehre recht und gut. T. 8. Ien. G. f. 214 a. in fine. T. 6. f. 497. T. 4. f. 60. Imo ipso A. 1521. ad Ambrosium Catharinum T. 2. Ien. L. f. 354. b. 365. a. 376. a. 166. b. Ibidem de Parisiensibus Donatistum imputantibus f. 421. a. n. 9. confer Contr. VVimpinæ anacephal. f. 75. a. 125. a. Pallauic. P. I. C. T. L. I.

L. 1. c. 25. n. 13. 14. L. 5. c. 16. n. 4. Acta concilii Constantiensis T. 1. P. 2. f. 79. 78. P. 4. f. 45. edit. Helmst.

§. xxx. Operæ hic pretium est, moderno etiam tempore, nosse, quomodo heros noster tot spectra *scandalorum*, quæ subinde obiiciebantur, debellauerit. Nam cum decretum iam fuisset V Vormatiæ de Luthero proscribendo: Treuirensis tamen episcopus nondum desiit eum adoriri, & tentare, una cum aliis imperii proceribus, an ad auertenda *scandala* persuadere id ipsi posset, quod posceret *status ecclesie, & publica tranquillitas*. Animo, ut videtur, Lutheri rebus non per omnia aduerso. Sed pererrumpebat heros in causa fidei, differre, aiens, *charitatis & fidei scandala*; quorum *illud* in moribus & vita consistat, & omnino vitandum sit: *alterum* autem inhæreat verbo Dei, nec ullam debere eius haberi rationem. Veritatem enim & æterni Patris voluntatem atque mandatum dissimulari non debere, etiamsi totus terrarum orbis offendatur, hoc vitare se iam non posse. In sua enim potestate non esse, ut Christus non sit *petra scandali*. Ef. VIII, 14. Rom. IX, 33. 1. Petr. II, 8. & quæ plura refert Sleidanus l. 3. de hypothetica necessitate *turbarum* euenientium. Refert & Io. Mauritius Gudenus L. 3. hist. Erfurt. p. 223. 215. sed addendo & demendo multa. Et meliora de Erfurtensibus supra §. 24. habuimus. confer. Matth. XV, 12. 13. 14. De scandalo, quod T. 2. *1en. L.* captant potius, quam accipiunt hypocritæ ex *neuus Chri-f. 415. b. 421.* stianorum in *agendi modo*, in Pathmo postea scripsit: Christus will in seinen Gliedern zugleich heimlich und offenbar seyn. Zugleich sich finden / und nicht finden lassen. Darumb lasset er unter den Früchten des Geistes / dabey man ihn kennen könnte / und sich wol

an ihm bessern mag / mit unterlauffen etliche Ge-
 Supra §. 23. brechen / damit er sich verbirget / und sich an ihm
 Spen. Resp. ärgern sollen die NB. frevelen Richter. Post. ec-
 ad librum cles. s. post Epiph. Bene utique, si modo bonus sit inter-
 Unfug p. pres, ac intelligens sacrorum affectuum & viarum Do-
 167. sq. 165. mini, ceu iusti iudicis, nam si candide agerent, qui de
 123. 121. 100. scandalis sine fine conqueruntur: *meliora* potius intue-
 95. 72. rentur, neque adeo prompte *arriperent* occasionem of-
 fendiculi, in sinu quasi gaudentes de faba inuenta & in-
 dignandi ansa. (repete L. B. ex §. 25. *meliora*, ad quæ Lu-
 therus prouocat, & adiunge Lutheri collegam Philip-
 pum in apologia A. C. p. 296.) Ante omnia debent, qui
 iudicare velint, regi velle solo S. Spiritu, alieni a Schema-
 te vani huius seculi, vt possint sanum ferre iudicium.
 Rom. XII, 2. Philipp. I, 9. 10. 18. deinde *tota* in precibus
 consideretur caussa, 1. Sam. XXVI, 19. consideretur *in-*
teger status ecclesiæ quoad *omnia* sua *momenta*, exami-
 nentur circumstantiæ secundum *diuinas* regulas absque
 amore vel timore mundi, donec ad *habitu* perueniatur
iudicii Ebr. V, 14. ne subsistat quis in solis *externis*. Marc.
 XII, 34. Ioh. VII, 24. 35. 12. sq. Es. XI, 3. 4. Multos olim
 nouerat hallucinatos Lutherus, quod in iudicandis Mar-
 tyribus nil nisi *externos* martyrum gestus, acriora quæ-
 dam verba, vultumque intuerentur, non fontem agen-
 di, non seriem rerum continuam, non fundamenta inti-
 miora, non *gratiæ* in *natura* regimen, nec *exempla* ab *e-*
xemplis discernent. Hiob. XV, 12. XIII, 4. Hinc si
 quis humanitatem præstare velit cedendo veritati: vide-
 rit, annon illi, qui habentur pro seuerissimis, futuri sint
 summæ comitatis in eos ipsos, a quibus in faciem conspu-
 ti titulis turbatorum, nouatorum, pharisæorum, tenta-
 ban-

bantur prius de patientia. Sap. II, 19. 12. 15. Quid? quod inter medias, quas putant, inuectiuas, iusto tempore placidum animum exserunt cum *Stephano*. Act. VII, 60. 51. Philipp. III, 2. 18. 2. Tim. IV, 14. 15. 16. Apoc. II, 1. 2. Ier. XXVIII, 12. Es. LIII, 7. L, 7. Iudæ. v. 22. 23.

§. XXXI. Quæ *exempla* considerans Lutherus, dignissima lectu ex Pathmo scripsit † *F. Stephan. & 2. post Epiph. in post eccl.* in quibus iudicium *fidei & caritatis* distincte & perspicue proponit. Purissime & absque *truncatione* illa habentur in editione A. 1525. VVit. ap. Ioh: Grünberg. Vnde illud quoque constat, a Lutheri corde & sensu plane abire eos, qui hoc sensu *heroicas* in ipso laudant virtutes, vt *exemplum* ipsius nullius reuera *exempli* loco esse possit. Neque minus peruerso spiritu regi eos, qui *lenitatem* quidem (vel verius humanitatem demagogicam, quam caro & sanguis dirigit) audent commendare *exemplo* Christi, sed in exemplum esse nullo modo patiuntur *eiusdem* Christi seriam conuersandirationem cum Phariseis. Matth. XI, 18. 19. XXIII. tot. Sic & * errant, qui seruos Dei cum seruis Dei temere, in tam *mixto & afflicto* rerum statu, *comparant* inuicem, quoad *naturam* potius, quam *gratiam*; Lutherum prementes moribus *Philippi* modestioribus. Nam, vt inter seruos Dei non regnat inepta imitatio, nedum ut quis velit esse *Lutherus*. Luc. IX, 54. Act. XIX, 15. ita notum est, quanto in pretio *Philippus* collegæ *Luthero* fuerit; saluo iure veritatis, quo *Philippi* corripiebat metum & languorem modestiæ. Paulo ante memorauimus ingenuam *confessionem* Lutheri de semetipso §. 26. Nunc non possumus non adiicere, quæ ex Pathmo Coburgensi sincerissimum pectus prodidit in epistola ad Io. Brenti-

Supra §. 28.

um. Non Brentium, sed Spiritum, ait, prædico, qui in te
 suavior, placidior & quietior est. Meus vero sermo eo fato
 agitur, ut turbulentus, impetuosus, velut luctator cum mon-
 Lilium con- stris infinitis semper congregi cogatur. - Solor tamen me i-
 vallium psu- psu, quod existimem, imo sciam, Patrem illum familias cœ-
 Steph. Præ- lestem, pro magnitudine suæ domus, etiam opus habere uno
 torii editum & altero seruo duro contra duos, & aspero contra asperos,
 cum præf. veluti malo cuneo in malos nodos. Et tonanti Deo opus est,
 Tob. Wagne- non tantum pluvia irrigante, sed etiam tonitru concutiente
 ri. p. 205. E- & fulgure auras purgante, quo felicius & copiosius terra fru-
 iusdem Etificet. Ezech. III, 8. 9. 26.
 Hert& Lu-

theri. n. 9. † Seck L. 1. f. 175. (3) 70. (b) 48. (a) 95. (5) L. 3. f. 507 b. 286. (g)
 26. (13. 14.) L. 2. f. 106. (1) 107. (6. 7.) 108. (8. 9.) III. (18) 131. (2)
 149. (3) 158. (2) 182. (9. 12) 188. (19. 18.)

* Dn. D. I. F. Mayerus, Gryphiswaldensis theologus, dissertatio-
 nem de lenitate Philippi Melanchthonis A. 1707. in minori
 & maiori forma recudi fecit, in gratiam, ut ait, Facultatis Th.
 Hallensis.

In præfatiuncula ad lectorem, zelum suum vocat sanctum, teporem
 vero theologorum Hallensium se nulla ratione probare posse dicit;
 & quæ sunt reliqua. Quo tendat, nemo non intelligit. At
 Dominus, cuius viæ non sunt hominum, providebit. Expende-
 mus vias nostras sub oculis Dei, an sit perfidia in iis; tuti in lati-
 culo verbi veritatis a lite linguarum. Ps. CXIX, 114. 59. 133. XXXI,
 21. LXVI 18. Ipse quidem Mayerus a teporis crimine nos non ab-
 soluet prius, quam sequamur zelum, quem ipse sanctum putat.
 Sed ad hunc nemo nos constringet; nemo etiam de lenitate nostra
 conqueritur, qui nos recte novit. Ipse autem accusator prorsus
 versatur in caussa nullius tituli vel iuris, nullius quoque finis vel
 termini. Suum etiam cuique onus imposuit Dominus, magnus
 ille Pater familias, ne in alienis laboribus reperiamur ἀλλοτρίοις
 ἐπ' ὅρων 2 Cor X, 12. 13. 15. Id respondeo hac vice meo solius
 nomine ad præsentem scopum. De cetero ostendunt ea, quæ dudum de
 Phi-

Philippo & de Luthero scripsimus, quæ sit de re ipsa animi nostri sententia, quia de nullo argumento vberius quam de fuce lenitatis egimus in hoc tractatu. Quis Philippus? quis alius? ministri. Vnus Magister noster Christus, ne utrinque exorbitemus. 1. Cor. III, 4 5. 7. IV 3 6. 1, 2 13. Recte vero laudantur alibi, quæ Philippus tum dixerat de disputatione Lipsiensi Ecciana, cur in ea parum sit profectum, quia omnia fere in tumultu tractata fuerint. Sua inquit, silentia amat Spiritus, per quæ nobis illabitur, seque insinuat, cupidus non gloriæ sed cognoscendæ veritatis. quod ἀπόφθεγμα ipsi Tomo Ien. L. 1. insertum legitur. f. 342. b.

Sane τὸ γνήσιον Lutheri in eo non est, ut alius alium velit supra omnem modum onerare, accusare, omnibusque sine fine tritis implere, & insultare in perplexis rebus, quæ pertinent ad cuiusque examen conscientie domesticum. Gal. VI, 4. 5. 17. Dudum pariter probauimus in nostra hac historia, quam abhorruerit vir beatus ab omni tumultu & factione & spiritu persecutionis.

§. XXXII. Forsan & illud simul ostendendum, grauitur illos impingere in historiam eius temporis, qui, dum graues auribus & carni molestæ sunt tales Lutheri oppositiones & certamina, applaudant sententiæ Galli cuiusdam, nomine Des-Marets, in libro, *entretiens sur la diuinité, sur la religion & autres sujets* inscripto, Parisius A. 1687. excuso, Lutherum haud dubie p. 45. eiusque similes bellatores Domini, vna cum libris Lutheri & Lutheranorum acerrime remouentis, a cognitione, possessione & cultu pacificæ Theologiæ, ut vocat, mysticæ, p. 41. 43. 45. 46. 49. hosque in scriptis suis theologicis nil nisi classicum canere, & ciere turbas existimantis; absque omni certe vera, & explorata causâ. Nam si recte omnia conferantur, ipsum genus loquendi, in polemicis Lutheri

scriptis, vel ex eo ipso asperius est, & veluti impatientius, quia Lutherus malebat omnino litteras Christi pacificas excolere. Quid? quod toties Lutherus probat, quam alieno fuerit ab eristicis studiis animo, quoties doluit, in scholis & academiis id studiorum genus, tanquam fundamenta prima & primaria, regnare, quod iuuentutem a vero fine sobriæ theologiæ, & a vera sapientia nimis, proh dolor! remoueat.

Supra §. 26.

Leben der
Glaubigen

p. 461. sq.

404. 525-536.

868.

Non facile credas (ita in Refutatione Latomi ad D. Iustum Ionam) quam inuitus a litteris pacificis Christi, quibus me in hac Pathmo dederam, auulsus, vepricosi & senticosi Sophistæ nugis legendis tempus impendi, quibus molestissimum est respondere- & tamen optimas horas perdere cogaris &c. hunc Latomum a me extrudo ad te, ne mihi ultro molestus sit, qui iam epistolas & Euangelia (multo libentius) enarrare vernacula cæpi. quæ causa est ut molestum fuerit, eius sordes legere.- modo exul libris careo - sola enim biblia (2. Tim. IV. 13.) mecum sunt &c. - Plaga iræ diuinæ sunt hæretici & falsi magistri, ideoque magis oratione humili apud Deum plaga auertenda, & Deus placandus, quam viribus ingenii aut eruditionis cum eis congregiendum, ut victoria sit Dei miserentis, prouocati nostris lacrymis, non nostrorum operum. non enim nostrum est, animam nostram ab impiis istis saluare, quanto minus eos superare. - impij non possunt intelligere, se esse lupos rapaces sub vestimentis ouium. ideo enim secure docent, atque pugnaciter instant, quod sese rectissima docere arbitrentur, ita ut nisi Dominus solus hic iudicet, nullus hominum iudicare possit. T. 2. Ien. Lat. f. 379. 411. 179. 127. Tom. 2. Witteb. Lat. fol. 212. 244. ad Latomum inuitus respondeo, quod iam animum composuerim quietis studiis &c. T. I. ep. p. 329. b. 348. b. 271. b. Seck. L. I. f. 70. (3. 2. I.) 84. (6.) 87. (4.) 95. (1.) 99. (1.) 102. (c.)

(c.) 120. (4.) 310. (9. 8.) 311. b. 313. (a) 315. (2. 5.) 316. (a. b.) 317. (e.) L. 2. f. 183. (13. 12.) L. 3. f. 556. (8.) 641. (1.) 669. (2. 1.) 678. b. (1.) diemeß ich Ewr. Fürstl. Gn. (Ioannem alloquitur Fridericum Principem, postea Electorem, qui multa propter veritatem passus est) nu lange Zeit verheßsen und schuldig / das Magnificat zu erklären / davon mich die ungeschickten Handelvieler Widersacher so oft getrieben 2c. T. I. Ien. G. f. 476. cuius libri, in Pathmo absoluti, & meditationes satis vereque mysticas complexi. frequens fit in entio T. I. ep. p. 327. 328. 333. 348. 351. 363. (2. Tim. IV. 13. 22. 6. 11. 16.)

Confer responsum nostrum ad libellum famosum Unfug A. 1693. p. 102 sq. 118. 39. 95. 97. 137. nec non elenchum testimoniorum, de Lutheri cum Taulero concordia, subiunctum medulla Tauleri Ao 1644 p. 170 seq. Libellus, qui vulgo inscribitur Deutsche Theologie, quemque singulari praefatione ornauit Lutherus, nuper Gallice editus est, nuncupatusque summo iure la Theologie reelle. Secuta anno praeterito Latine Theologia pacifica, editione, ut videmus, ea Lutheri aetate non ignota. Confer Arndtii tomum 2. de V. C. Londini 1708. editum p. 488. 491. de Fratre Nicolao (Br. Claus) in Leben der Gl. p. 13 - 47. Vitas Patrum etiam Luthero in deliciis fuisse, satis constat: etsi non negemus, reperiri in ipsius scriptis varia de Eremitis Aegyptiis iudicia. Spero tamen ex obseruatiunculis hisce, quas accommodaui ad caput nostratum, aliquos meliora electuros. De explicatione cantici Magnificat, aliisque ad hanc historiam pertinentibus, notantur non pauca in Dn. Prof. A. H. Franckii Vera antwortung A. 1707. p. 113. sq. 83. 87. 109. 50 - 55. 65. sq. 79. 90. sq. 100. 123. 129. Eodem A. 1707. a. Dn. D. Mayo plane singularis de me opinio ob vitas Patrum propositas recensetur in 1. geslinden Antwort an Th. Fac. in Hall. p. 19. 23. de Monachismo scilicet nouo. Contrarium quotidie fere ex me audi-

diunt iuuenes. Nec ipse Dn. Mayerus ausus est fidem plenam adhibere: & vel ex obseruatiuncula, quæ præcedit de vitis Patrum, iam inserta huic fasciculo A. 1703. aliisque veriora doceri poterat. Excerpta ibidem ex Luthero iam transeant, & varia, quæ narrantur A. 1707. in Unschuld. Nachrichten p. 75. 232. 85. 235. 469.

T. 1. len. L. f.

279. b. 295.

b. 342 b 234.

a. 435. a. T 2.

f. 321.

§. XXXIII. Quæ præterea fuerint *quieta studia*, quibus sese accingerit, quæ litteræ Christi *pacificæ*, quibus se dederit in Pathmo, facile iudices, L. B. ex locis illis ipsis, quibus id professus Lutherus est. *Statueram*, inquit, *enarrationem epistolarum & euangeliorum vernacula donare*, in gratiam, *populi*, tam pretioso sanguine redempti, & veritatis euangelicæ sitientissimi. *Postilla nempe ecclesiastica* Alberto, Comiti Mansfeldio, natu minori, ex eremo inscripta, *Mein allerbestes Buch / das ich je gemacht habe / die Postillen / welche auch die Papisten gerne haben.* T. 3. len. G. f. 381. b. *weil wenig Postillen / außerhalb des Tauleri vor der Hand waren / daraus man Kinder und alber Leuten einfältig und richtig könt berichten / wie man Christlich leben und seelig sterben sollte.* conf. T. 2. ep. p. 108. a. & supplementum Budd. p. 15 - 18. nec non Tomum nouum Halensem scriptorum Lutheri f. 175. sq. NB. 152. 153. 148 sq. 440. sq. cui Tomo nouo Præfatio præmissa est, quæ ad scopum nostrum quam maxime facit.

ler. XXXVI.

26. sq. 23.

* *Putamus constare omnibus, quam multa quidam expunxerint in postillis Ecclesiasticis. speciminis loco conferi possunt exemplaria, quæ Luthero superstiti, & quæ a morte Lutheri excusa sunt. ad F. Steph. & trium Regum. deprehendimus quam plurima expuncta fuisse, quæ tangunt academias & sophistas, & Aristotelem. Si qui vero putabant, non posse sese approbare omnia, quæ habentur in Postillis Lutheri; nouerant illi, Lutherum Lectores*

flores suos nunquam adstrinxisse ad suam auctoritatem. F. C. p. 635. At in alterius laborem, altero inscio, sic inuolare, demere, addere, substituere: quis rectum, id quidem, existimauerit? quis equum & bonum? Cordate Lutherus ad Io. Brentium ex Pathmo Coburgensi: redit ad te, optime Brenti, Amos tuus, quem ad me iam dudum miseras. quod vero tu pro humilitate spiritus tui, totum hunc commentarium meo iudicio subicis, ut mutem, addam, detraham, quae videantur mihi: absit a me, ut in hoc te audiam. cum enim inter profanos odiosum sit, in alieno labore ingeniosum esse: multo magis inter Christianos intolerabile est, sibi magisterium super eiusdem Spiritus discipulos arrogare &c. Supra §. 31.

Iis autem, quae F. C. Bücher in Luthero suo effinxit p. 195. 127. respondit Balb. Koepke c. l. de gloria abscondita. conf. Unschuld. Nachrichten A. 1702. p. 810. 888.

§. XXXIV. Mitto psalmum (LXVIII. pergit c. l.) istis *Matthes. feriis* (præcipue Ascensionis Domini) *cantatum* in ipsa arce *conc. 4. p. 3. Warteburg*, ut conicere licet ibidem ex p. 362. & præfixo editioni Berolinensi indice biblico, ubi & singulis Dominicis Lutherum concionatum fuisse in conclauis, præsentis præfecto arcis aliisque, non tantum in MS. Isenaci, sed & ab *p. 29. b. Matthesio* notatum inuenio; unde & hodiernum in ædicula arcis Warteburg, concio quædam festo tempore haberi nonnunquam solet; absque certa tamen lege, & non sine periculo quodam popularium abusu.

Wormatiam profectus A. 1521 desit in enarrando Ps. 22. quem compleuit circiter mensem Iulium in sua Pathmo. De Psalmo 22. 37. 119. notatu digna legas T. 1. ep. p. 333. 348. 363. 309. b. T. 2. p. 18. sq. & de prima versione psalmorum in sympatriota mei optimi R. Dn. Augusti Vosselt Nachricht von Biblischen Exemplaris en / ab initio. & in Actis Erud. Lips. A. 1701. p. 468.

§. XXXV. Et quis sufficit digne prædicandis illis vere *pacificæ* Theologiæ promouendæ studiis, quibus in adornanda *Germanis* versione sacrarum litterarum *quietem* in suo isto *secessu* longe aptissimam reputabat? optat eum in finem *esse unus in Hebræis discipulus*, T. 1. ep. p. 3. 40. a. præter ea, quæ paulo ante Pathmum suam Warteburgensem, Joanni Lango Erfurtenſi ecclesiastæ, & Iodoco Iſenacensi scripserat: & *pacifice* & amice, *latere* se velle vsque ad pascha; N. T. vernacula donaturum, addito voto & pio desiderio: *Vtinam oppida singula interpretem suum haberent, & solus hic liber omnium lingua, manu, oculis, auribus, cordibus versaretur!* p. 295. b. p. 60. b. 328. a. 309. b. T. 2. Ien. L. f. 1. 173. b. 225. b. 256. b. Quid, quæso, ad intimiora *pacis* diuinæ, ex omni voto istius *Des-Mareſts*, dici purius poterat, illo Lutheri, quo primam partem conscriptæ in solitudine Postillæ clauſerat? *Hinein/hin,, ein/L. Christen/ und laſſet mein und aller Lehrer aus,, legen/ nur ein Gerüste seyn * zum rechten Bau/ daß,, wir das bloße lautere Gottes- Wort selbst faſſen/,, ſchmecken/ und da bleiben/ denn da wohnet GOTT,, allein in Zion.* Quid? quod ex Pathmo etiam *Cobur-,, genſi*, (quam §. 4. appellauimus) professus est, se magna *pace cordis* & ad capienda vera solatia, interpretari Prophetas minores. T. 9. Alt. f. 1576. 1677. *ich habe mich/ ibidem legitur, zu meinen Reichthum/ den ich für meinen Schatz achte/ gekehret/ und meinen lieben Psalm/ Psalmum 118. intelligit, für mich genommen/ das schöne Confitemini, weil ich hie in der Wüſten so müſſig ſiſſe* f. 1577. ſq. T. 2. Ep. p. 55. 79. a. 107. b. Ob dignum hoc Christiano labore opus *versionis*, quid mirum, quod desiderium concepit Pathmo prope Iſenacum ipsa *exeundi*, ad com-

communia studia ? magnum & dignum opus est , inquit , quod nos omnes laboremus ; cum sit publicum , & publicæ salutis donandum. Responde (Amsdorff) super hæc , quid sit spei. Non opto , ut totus & omnino lateam , cum hoc sit impossibile , sed ut sciatur me velle latere , vel nesciatur me velle apparere. arbitror enim hac ratione satisfieri timidis que & malis , cum senserint , me latere velle. T. 2. Ep. p. 456. Matthesius in Sarepta p. 752. & in vita Lutheri passim.

* Infra §. 39. 42. Dn. Freylinghausen Entdeckung p. 120. 127. 263. 298. 118. edit. 2. & Dn. Dan. Schneider Prüfung des C. Schwengfelds p. 52. 73. 74. sq. 275. 81. sq. 87. 108. 153. sq. Circa idem tempus Lutherus ita de versione vulgata : non , quod ideo damnandum censeam , aut ecclesiam Dei calumniari velim , quod vsa sit translatione hac tanto tempore , quando multa sunt , optime quoque reddita , quorum tamen sensum nondum habuit & explicauit ecclesia ; Vt sunt Prophetiæ Christi & Apostolorum de nouissimis temporibus. quis enim in ecclesia intelligit illas ? & tamen verba sunt proprie reddita. quin quis dubitet , ecclesiam habere sensum proprium huius loci , etiamsi ignoret , eundem hoc loco significari ? id quod in multis aliis accidit. quid enim non habeat , quæ spiritum Christi habet ? cui non sit necessarium , omnem locum Spiritus in Scriptura nosse. hæc dixerim contra morosos , qui statim ut aliter , quam receptum est , quippiam fuerit inuentum , calumniam ecclesiæ interpretantur. Nos aliorum industrias laudamus , sed & nos in partem agri dominici excolendi , non tantum vescendi gratia , vocatos arbitrari debemus. T. 2. Ien. L. f. 173. 179. b. 255. (T. 8. Jen. G. f. 135. a.) Conferatur diss. de conuers. Samar. §. 54. sq. & quantum Pontificiis reformatio B. Lutheri , ipsis non diffidentibus , profuerit , ostensum a Dn. D. Mayo Wittenbergæ A. 1684. §. 1.

§. XXXVI. Neque alio consilio inter tot Latina scribere toties *Germanice* maluit, nisi ut & testatum faceret omnibus, quanto flagraret zelo, *Germanis suis natus* (Act. XXIV, 14. 17. 12. Rom. IX, 1-3. 2. Cor. X, 6. 13. 15.) purioris Theologiæ practicæ mysticæque, vniuersorum atque singulorum cordibus imprimendæ. *Vellem enim & vos aliquid pro verbo facere*, vox Lutheri est, clamantis in deserto, bella cum Latomo deuoluentis ad Iustum Ionam ut ego feriatus, & vulgo misero aliquando seruire possim T. 2. len. g. f. 411. T. 1. f. 444. b. Maximopere dolens, si, quæ edebantur vernacula in gratiam *populi*, negligenter, ut fit, atque sordide excuderentur T. 1. ep. p. 363. Ne dicam, quam grauitè, quam solícite Islebio institutionem *puerorum* commiserit, & Melanchtonem vrgeri voluerit, ut se absente, & spe reditus sui dubia, (ita Luthero tum videbatur) *sitienti plebeculae* regnum Dei prædicaret in ipso Academico collegio, & ad morem *priscæ* ecclesiæ; cuius alias, *priscæ* nempe consuetudinis, studiosi videri Romanenses cupiunt. ibid. p. 357. sq. 221. 326. 332. Seck. L. 1. f. 175. (6) 176. (4) 169. sq. 205. sq. 177. [3] 90. (g) 91. (i) 109. (k) 111. (3) 113. (4) 247. b. 249. (h) 277. b. (1) 278. a. (2. 3.) b. (2. 3.) L. 3. f. 58. (15. 16.) 64. (1. 2. 4.) 82. (11. 16. 8.) 195. (21) 218. (5. 6.) 305. (23.) 414. (1) 466. (2) 468. (10) 650. (1) Nehem. VIII, 1-8.

Non ignota est epistola ad Eberhardium de Tann, Præfectum arcis Warteburg, von Schleichen und Winkel: Predigern. Nec caret suo fundamento; modo thesis recte transferatur ad hypothesin: id quod διὰ γνώσεως iustam & non nihil patientiæ requirit in explorando animi istorum habitu. De cetero idem ille nobilis von der Ehan ad Comitum Wormatiensium A. 1539. 1545. aliaque missus fuit; adhibitus etiam ad visitationem ecclesiæ in Thuringia A. 1533.

§. XXXVII.

§. XXXVII. Nos quidem, vt ex vniuersa, ita & præcipue ex nostra Pathmi historia, compertum habemus atque exploratum, tantum abfuisse a Luthero, vt ad eius mentem pergeret populus in *solis* rebus *externis* humano more acquiescere, aut super humanis figmentis digladiari, vt falsa potius indulgentiarum Papalium pace, optimo animo impugnata, vera pax cordis, vere contriti, vindicaretur, & renouaretur *solida pietas*. Si liceret constitutos limites argumenti historici transcendere, ex *primis initiis* enarrari & confirmari omnia posset, quæ de Lutheri ad *pacificam* Theologiam procliuore animo docuimus. Natalis Alexander T. 23. H. E. sentit iniquissime, *Lutherum* non scripsisse serio de pietate, sed *expositione decem præceptorum*, *Tesseradecade consolatoria*, *explanatione orationis dominicæ*, aliisque de pietate scriptis (quæ Gallus ille nævo chronologico omnia refert ad annum 1521. etsi tesseradecadem suam ex * Pathmo ipse auctor commendat) pietatis laudem aucupatum p. 462. Neh. VI. 7. 12. sq. Joh. VII. 12. 25. Ex. V. 17. Hof. VII. 15. Adeo Gallos istos hodie non minus pudet ineptiarum, quam olim Italos & Germanos Monachos, & nunc multos alios in Germania istorum similes!

* T. 2. len. L. f. 412. b. §. *bic* 413. §. *alterum*. V. Herberg. gloria Luth. c. 3. Seck. l. 1. bist. L. f. 149. (g.) 141. (1) 143. (f. k.) 144. (l.) 145. (1) 93. (3. 4.) L. 2. f. 29. (2) 27. (8) 38. (6. 7. 8.) 39. (12.) A. 1520. d. 15. Iun. solenni diplomate edixerat Leo X. R. P. ne quoquo modo tenerentur scripta Lutheri nostri, etiam errores ibi præfatos non continentia. Quales flosculos (e. g. unangeschen / ob darinnen etwas gutes) Pontificii, vt solent, in ipsum diploma intulerunt proscriptionis Casarea, de qua supra §. 5. 23. 24. De Cardinali Cajetano infra §. 42. Cardinali Cajetano obtulisti- lentium Augusta (A. 1518.) ita Lutherus, humiliter petens, vt &

clamoribus aduersæ partis pariter silentium indiceret. Ille: nisi reuocarem, sese damnaturum omnia, quaecunque docuissem. Docueram autem iam catechismum non paruo fructu, quem damnari non oportere sciebam. Ita Lutherus porro, peculiari narratione, quæ legitur T. 1. l. 1. f. 192. sq. 487. b. edit. A. 1564. & 1579. & Unschuld. Nachrichten. A. 1768. p. 80. Unde leuis ibi error p. 83. facile corrigendus, ut A. 1709. p. 385.

§. XXXVIII. Videtur autem Maimburgius Gal-
lus duo argumenta statuere in contrarium. Vnum,
quod ex Pathmo *suos confirmare* aggressus est, multis
novis libellis subinde editis; alterum: quod tot *polemica*
scripta perrexerit emittere. Prius nihil in se habet vitii,
quando de causa bona constitutum est. 2. Petr. I, 12-15.
Act. XIV, 22. XV, 32. 41. XVIII, 23. Esr. V, tot. 1. Sam.
XXII, 13. 15. XXIII, 16. *Confirmare* tum utique ex Pf.
XXXVII. (de quo §. 34.) Wittebergenses suos, quot-
quot inter eos diuina luci collustrati erant, bonum Pa-
storem decebat. Den armen Häufflein Christi zu
Wittenberg / ita ibi in titulo. Et in epilogo: Ich be-
fehl euch Gott. Sehet zu/ daß ihr unser Ding nicht
allein in Worten schweben laßet. Nec vnquam hero-
em nostrum puduit tenerioris in Wittebergam suam af-
fectus T. 1. ep. p. 330. b. 356. b. 357. 367. T. 2. NB. p. 15.-36.
Supra §. 19. 26. Amicos, & alios, *epistolis* familiaribus (quas non imme-
rito commendat Pappus H. E. p. 1110. quasque thesa-
rum efficacissimarum consolationum Melch. Adamus p.
T. 1. ep. p. 325. b. 140. appellat) *confirmare* par erat, metuens, ne *absces-*
su suo *abscesserit simul communio amicorum.* Col. II, 1. 2. §. 1.
Thess. II, 18. absque tamen factiosæ mentis, aut capta-
tæ auræ popularis vlla specie. Luc. XIV, 25. 26. Ioh. VI,
15. VII, 33-35. Nam & in Pathmo, (vnico vt exemplo
con-

constet animi eius integritas,) ad Spalatinum, qui tan- *ibid. p. 364.*
 tum valebat in aula Friderici, literas exaravit inusitata li- *329.*
 bertate; & ex Pathmo redux licentiam populi, ceu re-
 formatione euangelica prorsus indignam, coercere per-
 rexit. * Adeo ut tandem ipsa sua Witteberga, in quam,
 velut Ephesum quandam, alter hic Ioannes ex Pathmo
 desiderabundus reuerterat, ad tempus, propter lasciuiam
 ciuium & Studiosorum *Wittebergenſium*, excederet, &
 difficulter reuocari eo posset. Id quod nos *omnes* ac *ſin-*
guli ad animum ipsi reuocare debemus, *ſuo* quisque sibi
loco ac ordine. Ezech. III, 27. 21. 8. XII, 4. ſq. 16. Luc.
 XIII, 2. 4. 8. 32. 35. 2. Cor. XII, 20. 21. Eſr. IX, 4. 5. ſq. Pf.
 CVI, 13. Rom. IX, 2. 3. 1. Cor. V, 12.

* Io. Fecht (de H. E. ſec. 16. vbertate & fruſtu lit B.) & B. Se-
 ckendorf, Fridericiana noſtra illuſtris quondam Cancellarius l.
 3. Hiſt Luth. f. 672. (7) 581. L. 1. f. 196. (5) 59. (4) 202. (4)
 178. a. 177. b. nec non l. A. Comenii hiſtoria fratrum Bobemiae
 p. 22 - 30 - 34. edit. Hal.

Dn. D. Sam. Schelguigius in ſupplem. ſynopſ. contendit, narra-
 ta Comenii eſſe de colloquio Bobemorum cum Luthero, ex
 multis prægnaſcentibusque cauſis ſuſpecto, p. 169. Narrata ſane
 illa non habentur in ſolius Comenii hiſtoria, ſed in multis aliis
 auſtoribus non contemnendis. Quae ut nulli obtruduntur,
 ita dubito, an extent multae prægnaſcentesque cauſae, ob
 quas Colloquium Bobemorum cum Luthero ſuſpectum habendum
 fit. Vnam ſaltem cauſam iuſte ſuſpicionis adduxiſſet Schelgui-
 gius, ſi in promptu fuiſſet. Quam male autem is leges hiſto-
 rici, nedum Theologi, obſeruauerit, inſpectio totius ſcripti pro-
 bat. T. 4 Ien. L. f. 17. b. T. 6 Ien. G. f. 48. b. ſq. T. 2. in
 Gen. f. 175 b Tomo 2. Ien. G. & Altenb. Luth. quo varia
 ſunt inſerta ad Pathmi hiſtoriam ſpectantia, praemiſſa eſt B. vi-
 ri ſeria increpatio: ſo ſahre auch hin/ du eſtes ſartes grücht-
 lein/ wir ſind leicht geſchieden. Wir können dich nicht
 hal-

halten: so wiltu ungehalten seyn. So singen wir mit den Engeln über Babylon: wir haben lange an Babylon geheilet / aber da ist kein heilen. Darum lassen wir sie fahren / und ziehen davon. *Idem in C. M. c. 22. in der erste* wuste ich nicht anders / die Welt wäre so fromm / so bald sie das Euangelium hören würde / würde sie zulauffen / und mit Freuden es annehmen. Wie schändlich ich aber betrogen bin / erfahre ich mit grossen Schmerzen. Solt ich ißt das Euangelium anfahen zu predigen / ich wolt mich anders drein schicken. *En characterem aliquem Lutheri posterioris! Ex his mallem ego distinguere inter Lutherum priorem & posteriorem: etsi adhuc est alia differentia.* Es. LII, 11. Ier. LI, 9. Gal. V, 7. III, 3. 4. Ier. II, 2. Hof. XI, 1. 2. Cor. VI, 17. Ioh. VII, 33. - 35. 53. VIII, 1. 21. 22. *vide, si placet, disquisitiones nostras de vera & falsa doctrina p. 29. 46. 17. 13. coll. T. 6. len. G. f. 52. b. 60. b. a. 297. b. & Martini Statii Luthero rediuiuo, nec non Dn. M. Wiglebii scriptis duobus, (1) der alte Glaube / (2) Grund und Gebrauch des Catechismi Lutheri.*

§. XXXIX. Illorum etiam noster meminerat Bohemorum *sententia*, qui agentes cum ipso de reducenda *disciplina euangelica*, testabantur, se non posse rebus nostratium bene ominari, quamdiu per illorum *scholas & academias* tantam scientiæ, tantillamque conscientiæ viderent suscipi curam. Nouerat profecto vir Dei, quomodo distingui possint munia; sed & id nouerat, quanto periculo *sapientia* (seu *eruditio*) & *religio* seu *pietas* vulgo *disiungantur*, ceu *longe discreta*; vt alii hac disiunctiuaratione, *professores* scientiæ esse velint, alii *religionis antistites*. Vbi autem Sapientia cum religione *inseparabili nexu* cohæret: vtrumque verum esse necesse est, quia & in colendo sapere debemus, id est, scire, quid nobis & quomodo sit colendum; & in sapiendo colere, id est, re & actu

Et tu, quod scierimus, implere. Agnoscent pie eruditi
 verba ipsissima Lactantii l. 4. *de vera sapientia & religio-
 ne* c. 3. l. 1. *de fals. sap.* §. 1. l. 3. §. 11. 12. l. 7. *de diu. præm.* c.
 26. & supra §. 28 *de Indifferentismo*. Ea certe Lactantii
 amplectentur ambabus manibus, quotquot boni sunt
 scholarum magistri, quotquot bene volunt Academiis,
 quotquot sunt S. S. Theologiæ professores idonei, quot-
 quot Lutheri * successores vere sunt; amplectentur,
 ut bona studia non reiiciant. Nam satis caute scripsit
 circa illud tempus, utrumque tractatori Scripturarum
 necessarium esse, magis tamen spiritum, quam linguam.
 T. 2. Ien. L. f. 225. sapientia est, cuius principium timor
 Dei, quæ intellectum dat paruulis & sapientiam sapien-
 tum reprobat. *Ibid.* & f. 256. cum agnouisset ingenuus
 vir varios nœuos commentarii sui in psalmos, verum *non
 nihil in illis est*, addit absque fastu A. 1521. circiter men-
 sem Julium, *spiritualis eruditionis & reuelationis, de qua,
 qui pius est, gratias agat Domino IESV CHRISTO, qui est
 lux nostra, benedictus, Amen!* Si licet, addimus, quæ e-
 odem tomo de psalmo 15. pronunciat, esse illum vnum de
facillimis, simul tamen *inintelligibilem iis, qui gratia no-
 titia non sunt præmuniti, qui peccati scientia inanes, libe-
 ram arbitrium illic solummodo considerant.* f. 157. b. 127. qui
 non modo exemplo & auctoritate, sed & verbo nocent
 subiectis, dum aliud nec docent, *nec doceri sinunt*, nisi
 quod quæstum vel auget vel *seruat*, f. 154. Matth. XXII,
 13. Luc. XI, 52. Hæc ita exanimant corpus ecclesiæ, ut
 omnia ossa numerari possint. hoc est, nullus eos latere
 potest, sed mox ut mutierit *in quouis etiam angulo orbis*,
 in publicum protrahunt & distendunt. A. 1521. f. 242.
 b. seq.

Effecerunt haud dubie talia Lutheri monita, ut a sophistis suspectus * * redderetur contemptus non philosophiae tantum & rationis, sed & interpretum, commentariorum, Systematum compendiorum &c. constat id ex Sleidano, l. 3. aliisque probatis historiographis. Verum enimvero grauisima fit iniuria Luthero iisque, qui sequuntur eum veræ eruditionis studio. Præfixa est commentario Brentii in Prophetam Amos Lutheri epistola, quam emisit ex eremo Coburgensi, unde constat de Lutheri mente constantissima. *Non Brentium, sed Spiritum, prædico, qui in te suauior, placidior & quietior est.* - *Non quod illustribus patribus detrabere velim, sed quod putem admonitos omnes oportere, ut patrum scripta cum iudicio legamus, secundum illam regulam Spiritus S. omnia probate. Verum hoc donum Dei præ cæteris, in te singulariter amo & veneror, quod IUSTITIAM FIDEI tam fideliter & sincere urges in omnibus scriptis tuis &c.* † quoties, quæso, Lutherus laudauit commentarios Melanchtonis, quod eos non tam commentarios vulgares existimari vult, quam indices legendæ Scripturæ, & cognoscendi Christi. Simili ratione ac fide, parens eruditionis in tota Germania Melanchton præf. in T. 2. Witt. notanter iudicat, quod Lutheri versio, V. & N. T. tam sit perspicua, ut vice commentarii esse possit ipsa germanica lectio. Noluisset enim Lutherum detinere Christianos in suis scriptis, sed ad fontes deducere omnium mentes. Ipsam vocem Dei audire nos voluisse, hac voluisse in multis accendi veram fidem & inuocationem, ut Deus vere celebraretur, & multi fierent heredes vitæ æternæ. conf. F. C. p. 635. 668. 688. 698.

Supra S. 6.
31. 35. 44.

* *Videatur omnino D. M. Luthers Euang. Aufmunterung zur Liebe des Wortes Gottes / representata A. 1700. a D. Zieroldo. item, Unterscheid der wahren und falschen Theologie A. 1703. Eodemque anno Lipsie editus Catechismus Luth. aus seinen eigenen Schrifften erkläret / autore, vt ferunt, Budissinensium Past. prim. Nic. Hasio. nec non Spicilegium nostrum historico-ecclesiasticum ex praefatione Lutheri in libros veteris testamenti, superiore anno exhibitum p. 6. 7. sq. 9. 10. sq. 48. 25. 51. sq.*

Commentarius Lutheri in epistolam ad Galatas primae editionis, iam A. 1520. Hispanice redditus, & Antuerpie vna cum aliis libellis eiusdem excusus fuerat. Galice eodem versos extare, probat Catalogus Librorum prohibitorum Parisiis A. 1685. publica auctoritate emissus. Quae quidem aliquam lucem afferre possunt emphatica illi πρὸς πάντας ad Cardinalem Campegium in apol. A. C. p. 186. 187.

Quae collegit in Luthero suo ante Lutheranismum, Ieremias Heraclitus Christianus, collegit quidem etiam ex Pathmo, sed multa sunt, quae magno discerni oporteat iudicio. Et ipse Luth. 3. Dominica Aduentus agit de questione, an absque scandalo accepto possint corrigi vitia academiarum eiusmodi &c.?

** *Unschuld. Nachrichten A. 1702. p. 378. sq. 154. 164. no. 810. 231. 517. A. 1707. p. 570. A. 1708 p. 295. A. 1709 p. 404 sq. Dn D. Fechtii diss. de connexione studii biblici & systematici §. 5. 6. 14. collato nostro programme in Locos Chemnitii p. 5. 11.*

† *Churf. Augusti von Sachsen Kirchen-Ordnung Tit. von Examine f. 83. 193. 198. sq. 200. sq. 382. sq. D. Breithaupt orat. inaug. de Reform. Euang.*

§. XXXX. *Ad scripta * polemica quod attinet, ex Pathmo emissa, neque ea secundum rem ipsam ponderata, aduersus eius temporis rationem & bonum ecclesiae pugnare iudicanda sunt. Inuitus enim & nonni-*

si coactus, ac torrente rerum istius æui abreptus, de-
nuo prodiit in medium pro bono ecclesiæ, cui sese subdu-
cere, ipse, quantumuis subductus, nefas ducebat. Quo
pertinet illud Lutheri in Latomum: *suspikor, hominem
credidisse, Lutherum autem medio sublatum, aut perpetuo si-
lentio damnatum esse, quo rursus publicum occuparent ty-
rannide sophistica.* T.2. Witt. Lat.f. 213.

Librum de confessione secreta Maimburgius primo
loco exagitat; cuius ex libri ad Sickingium proœmio de-
cerpsisse sufficiat id vnicum: *Ich habe oft Friede ange-
boten - geschrien und gelauffen / zu Antwort mich er-
boten / habe disputirt / bin nun auff zweyen Reichs-
Tagen erschinen. Es hat mich nichts geholffen. Da
hat kein Recht / sondern eitel Trevel und Gewalt mir
begegnet / nicht mehr / dann wiederruffen / aufgele-
get / und alles Unglück gedrawet. Ich kan nicht mehr
thun / Ich bin nu von dem Plan geschupfft.* coll. T.1.
Ien. G.p. 444.b. sq. 501. 527.b. 557.b. 458.a. 304.a. 511. T.
3. Ien. G. f. 333.a. 334.a. T.1.ep.p. 230. 27. 339. T.2. Ien. L.
f. 242.b. sq. 257. sq. (D. Th. Ittigius de iterata absolutio-
ne §. 38. sq.)

* *Res ipsas de confessione collectas, adplicasque ad huius æ-
tatis controuersias, dedit auctor recentissimus Lutheri redi-
uiui, C. M. Seidelius in tractatu: Christ= Lutherische Unters-
terredung über den Beichtstuhl (p. 47.) Meretur etiam com-
mendari F. I. Pf. Extract oder Kern und Saft der Schrif-
ten Lutheri: quam syllogen Facultas Theologica Hallensis post
alias Facultates responso publico adprobare non dubitauit A.
M. DC. XCLX d. XX. Oct.*

Librum aduersus missas priuatas compositum, fra-
tribus suis Augustinianis Wittebergensibus, quos illas
ab-

abrogasse audierat, *ad firmandos & consolandos infirmos, in isto, velut angulo terrarum, dedicavit* T. 2. Ien. L. f. 441-467. confirmavitque in litteris ad Spalatinum *ob presentem perditionem animarum*, in arce etiam, in eiusmodi priuatis missis a se obseruatam T. 1. ep. p. 345. 362. 365. *Publicam* eucharistiam ibidem sic vult celebrari, vt conueniant esurientes & sitientes, id est, piæ & afflictæ conscientiae, quæ a peccatis optent sanari, *exclusis iis, qui palam secundum carnem ambulant.* T. 2. Ien. L. f. 459. b. T. 1. Ien. G. f. 435. b. Apol. A. C. p. 159. lin. 5. & catech. p. 552. lin. 2. conf. *Unsch. Nachricht.* A. 1706. p. 146. 71. 462. 12.

Eadem ratione *episcopis & diaconis* ecclesiæ VVittebergenfis, de *voto Religionum disputantibus*, Martinus Lutherus *seruus ex Pathmo*, cum adgratulatione misit ** theses 139. queis, præter mystica nonnulla n. 20. 21. & alia ex intimiore theologiæ thesauro petita, de *voto* Bernhardi & Francisci n. 78. 79. 80. 123. ex historia ecclesiastica ea attigit, quæ modestiam iudicii satis nobis approbant. conf. T. 2. Ien. L. f. 377. a. Seck. L. 1. f. 202. (1. 2. 5.) 18. sq. 149. (f) 82. (5) 83. (1) 88. (b) 119. 233. (1. 2.) 250. (1) 275. (c) L. 3. f. 119. (20) 120. (25) 86. (11) 83. (20) Apol. A. C. p. 99. 251. 281. 276. 300. De *Vitis Patrum* & obiectione noui *Monachismi* supra §. 32.

* De periculo studii polemici singularis est Lutheri locus in Deut. 17: Idem, ait, est cernere in summis Theologis, quales sunt Augustinus, Bernardus, & his antiquiores Cyprianus, Tertullianus, & similes, qui, ubi in publico scripturarum tractant, candide & pure tractant; sed, propositis quæstionibus, raro in via manent, quin aliquid Scripturæ adimant, & causæ ac personæ tribuant, & Verba Dei vt torqueant. Vide in hoc eos, ubi contra Arrium, Hieronymus contra Iovinianum, Augustinus contra Manichæos, Bernardus contra liberum arbitrium scribunt, & videbis me vera dicere.

Idem sibi ipsi dictum quin Lutherus putauerit, nullus dubito, nec immemor, credo, moniti huius ipse fuit, in sauis procellis istorum temporum. Neque ego, aliquoties me, ad analogiam huius moniti, id consilii dedisse auditoribus meis, ut, si e Lutheri scriptis polemicis usum verum reportare velint, ad duo attendant post circumstantias historicas. (1) In ipsis polemicis tractatibus obseruent momenta spiritualia, quid proprie saluum esse integrumque Lutherus voluerit. (2) Momenta haec diuina uberius hauriant e Lutheri scriptis exegeticis atque didacticis, quando thesin tractat ex instituto, vel Psalmum aliquem exponit. Ibi certe ut plurimum tangit simul controuersias sui temporis: sed caelo sereniore; sed manendo magis in publico, hoc est, in loco, ut vocant, communi; sed intimiores aperiendo rerum fontes; ut, quantum inter sit animae in aeternis, agnosci queat quam efficacissime & indubitissime. Ego quidem persuasus sum experiundo, me ita neruos controuersiarum assequi tutius: hisque constitutis, tanquam principalibus, missis aliquando aliis, consensum inter ipsos dissentientes, si viri boni fuerint, sperari posse; etsi ii, qui ecclesiam tanquam sectam vel rationem status externi tractant, consensuri nunquam sunt. Non desunt, qui nimis excerpunt multa e Luthero, sed ea, quae sepulta iam ipse vellet, si viueret inter nos, Lutherus. Frigidius contra traduntur ea, quae maxime ad radicem & cor Lutheri erant. Ita fiunt peruerse omnia a factiosis hominibus; Ipsa tamen αὐτοψία plusquam abunde ostendit, quid proprie ille voluerit, etiam sub certaminibus, ad quae semper, ut dixi, respexit. Faciat quis periculum, legatque vnum vel alterum Psalmum, ab ipso expositum: deinde pariter dicat, quae sint proprie elenctica illa, pro quibus tantopere laborauit, vel extra tumultus quaestionum, quando scilicet solus fuit cum solo Deo, in tractando puro verbo Dei. Ex his fateor usum τῶν πολεμικῶν constitui tutiorem in conscientia, & excusatiorem apud viros bonos ac cordatos, solidioremque, si postea in spiritu discretionis fiat applicatio, in timore Domini, & amore proximi. Exempli forte loco sint, quae in tractatu de Natura & Gratia collecta e Luthero sunt, non operose, sed prout vere in manus venerunt, testimonia. Ea itidem, quae Dn. D. Henr. Mublius attulit p. 50. sq. 55. 73. 93. in praef. ad Casp. Grucigeri orat. de puritatis doctrinae conseruanda.

Iterum moneo, tractatum de Natura & Gratia esse eundem cum dissertatione de discrimine virtutum moralium & spiritualium. Me Praefide hanc conscripsit & defendit A. 1700. tanquam Auditor Respondens, Dn. M. I. D. Herrnschmid, Bopfingensis, iam in patria verbi diuini minister fidelissimus. Ex ista dissertatione decerpit verba-

ba quædam Iansenii, de doctrina, meo nomine bis producto, Dn. D. Val. Ern. Læscherus in nupera dissertatione de criminatione Neo-Pelagianismi §. 21. iisque dictis se prorsus adstipulari non posse dicit. Nec ego adstipulationem exigo. Reuera tamen, quæ displicent, sunt Augustini, quæ deinde ex Augustino adsciuit Lutherus: Id quod Dn. Læscherus non ignorare persuasus sum. Adeoque opus non fuit, ut recensionem Auctoris, de cuius mente ex tot Lutheri locis ibi præmissis constat, ego expungerem; cum & in mea præfatione monita quædam generalia habeantur, quæ debitum discrimen & cautelas desideratas subministrant in genere. De argumento ipso in specie dabitur alio tempore agendi occasio. In antecessum obseruo, non modo non retineri ipsa nostra verba, sed augeri & decurtari, sicque in alium plane sensum transferri, contra æquas interpretandi regulas: ab Auctore contra recensionem vel allegationem ita institui & diduci, ut ipse dissentiens debitum discrimen & cautelas, quas desiderat, inuenire potuisset, si allegata euoluere voluisset, simulque vsitatos Luthero modos loquendi contulisset.

** Habentur hæ theses in peculiari libello Wittebergæ 1558. (præfixis nominibus I. & P. Eisenbergiorum, Hallensium) T. 1. Wist. L. f. 374. & T. 1. Ien. L. f. 490. b. (notabili ibidem cum præfatione ipsius Lutheri f. 487.) nisi quod in Ienensi tomo L. verba (ex Pathmo) sunt ommissa, & quod ob minus apte temporis respondentem insertionem, hætenus tam frequens earum mentio, quod sciam, facta non est in hac historia. confer, si placet in libello meo von der Erlösung / subiunctas notas historicas p. 9. in quibus ipsis p. 10. - 15. 27. - 35. sequuntur complura testimonia Lutheri de salute, (quam iamiam habent renati, salua illa futura salute, quam expectant) & testimonia quidem ex Pathmo talia, quorum vsus hodiernum est valde necessarius. Similia quam plurima A. 1708. collegit idem Dn. D. Mublius, libro: Sinn Lutheri von der Seligkeit der Gläubigen.

§. XXXXI. Mire facit huc præfatio scripti locupletioris de votis monasticis ad Io. Lutherum Patrem, quo hic intelligat, quantis signis & prodigiis (quicquid illudat Bosfuetus) Christus expertum ipsum absoluerit a laqueo, ut multis aliis filiis suis consulere per eum incipiat. Quicquid vero de coniugio sacerdotum occurrit, profluxit ex amore castitatis & dolore de vaga libidine. In epilogo, per Christum oro, inquit, omnes, qui deserta monastice
li-

libertati sese reddere voluerint, *vt ante omnia suam conscientiam probent, ne forte hoc tentent nouitate rei allecti; aut solo hominum contemptu vel odio.* T. 2. len. lat. f. 478. sq. 514. b. quid, quæso, sanctius & circumspectius dici potuit? præsertim si conferas, quæ scripsit hanc in rem ex Pathmo T. 1. ep. 35. b. 363. b. 265. b. Neque tamen euitare potuit, quin Natalis Alexander, ea ipsa, quæ Lutherus eo scripto de *Bernhardo* repetiit, & circa Hieronymum ex H. E. recte monuit, contra Lutherum conuerteret T. 23. H. E. p. 465. 432. si placet, lege memorabilem historiam de *Io. Hilten*, Isenaci ante Lutherum ea propter crudelius habito, in apol. A. C. p. 276. (p. 278. 215. 281. 285. 249. 300. sq. laudatur ibidem liber de votis monasticis) T. 7. len. G. 254.

Unschuld. Nachrichten 1709. p. 358. *De suspitione Monachismi noui supra §. 32. ad finem. De asserta vitæ civili sanctitate agit ex historia reformationis Spenerus in præf. ad Postill. Eccl. §. 28. Et ipse Lutherus ad Genes. c. 29. non procul ab initio. Hiobi Magdeburgii sacra imperiorum ancora, seu opus politicum ex Luth. scriptis, adhuc ἀνέκδοτον, quantum nobis constat.*

Atque ita opus non est percensendis reliquis scriptis polemicis (aduersus *Ambrosium Catharinum*, eundem illum qui postea concilio Tridentino interfuit, aduersus *Parisienses* id temporis, qui & de nouo *Montano* fanatico scenam suam adornabant.) De quibus aliisque aduersariis noster in vniuersum censet, non sic excoecaturum eos Christum, nisi, permittendo cœcitatem *malorum*, consulere rebus *bonorum* statuisset. T. 1. ep. p. 341. 2. Tim. III, 9. 13 Oremus igitur, vt Deus & Pater D. N. J. C. aliquando nos reuifcat, secundum omnia mirabilia sua, & ostendat illum, quem promisit, diem aduentus gloriæ Filii sui. T. 2. len. f. 378. 246. Der Oster-Tag wird uns auch kommen/ so wollen

len

Supra §. 29.
26. 21.

len wir dann singen / Alleluja. es muß eine kleine Zeit *Apoc. I, 9. 10.*
 geschwiegen und gelitten seyn / ein wenig / so sehet ihr *18. Col. III,*
 mich nicht / und aber ein wenig / so sehet ihr mich / sprach *3. 4.*
 Christus. ich hoff / es solt auch also gehen. doch
 Gottes Wille / als der allerbeste / geschehe. T. 1. Ien.
 G. f. 454. b. 463. b. (Ier. xxxvi, 26. 28. sq. xxxi, 2. 9. Neh.
 vi, ii. Es. xxvi, 20. 19. 18. Act. xxvi, 22. Hof. ii, 15. Mich.
 vii, 8. 9. 15. Iudith. v, 24. 27. xiv, 12.)

§. XXXII. Neque profecto nihil est, quod cum *Apoc. I, 9.*
 S. Ioanne in eremo, mulierem illam Apocalypticam in *coll. XVII,*
 otio illo negotioso propius in spiritu contuitus, toties la- *XII, 6. 9. 14.*
 mentabatur: *ego hic* (Wartburg vel Warternburg, quasi *16. 2. Cor. XI,*
dicas Castellum speculæ) *sedens tota die* faciem ecclesiæ an- *33. XII, 1-4.*
te me constituo, illud video Ps. 88. *nunquid vane constituisti o-* *26.*
mnēs filios hominū? Deus, quam horrendum iræ Dei spe- *Supra §. 38.*
ctrum est, abominabile illud Romani Antichristi regnum! qua- *3.*
re tu, verbi minister [Melanchtonem Professore Acadē- *Supra §. 36.*
micum alloquitur] interim insta, & munito muros & turre
Hierusalem, donec & te inuadant. vocationem tuam & dona
agnoscis. p. 324. 330.

Denique cum *Latomus* aliique toties obiicerent, eum
 ab initio scripta sua Papæ & *Vniuersitatibus* submisisse; qua- *Supra §. 25.*
 libus præiudiciis hodieque innituntur Maimburgius, Na-
 talis Alexander T. 23. H. E. p. 466. & Bossuet. T. I. *des va-*
riations p. 24. 25: non poterat non, liberaturus se a suspi-
 cione doli & malitiæ, (Matth. ii, 9. 12. 16.) profiteri tunc a-
 perte ac demonstrare, quam saniora longe iudicia ab iis
serio tum præsumpserat. Hiob. xxxii, 7. sq. T. 2. Ien. L. f. 257.
 244. 377. a. 380. a. *Infrenauit*, ait ad præf. *Latomi*, cogitati-
 ones meas, ultra decennium, semper arbitratus in academiis
 latere theologos, qui si impia hæc essent, non silerent. Creuit

autem intra causam ut rerum cognitio, ita & animus. Videatur etiam omnino, quid Lutherus iam Wormatiæ A. 1521. responderit de consilio submissionis T. 1. Ien. G. f. 447. a. 444. b. 448. a. b. 415. a. b. 452. b. 455. b. Es. xxxii, 3. sq. xxix, 18. sq. Luc. xxiv, 20. Act. xxvi, 9. 10. sq. 22. iv, 9. 10. 1. Cor. i, 20. 12. iv, 3. Sir. iv, 30. xxxiv, 14. Ps. cxvi, 11. Neque in causa ovium Christi, cum spe sua de universitatibus concepta excidisset, & aduersariis suis quiduis liceret scribere, ipse solus intra silentii limites coerceri volebat. T. 1. Ep. pag. 364. conf. §. 23. Amos v, 13. Coh. ix, 15. Ps. xxxi, 9. Act. iv, 9. 10. 19. sq. Hiob. xiii, 19. 5. coll. xv, 10. sq. Apoc. iii, 7. Ioh. xviii, 20. 22. 23. *

* Papa Paulus III. agnouit 1535. Cardinalem Caietanum accommodare se tempori debuisse, cum silentium promitteret Lutherus, si modo filere pariter serio iuberentur indulgentiarum apostoli, Patroni dissolutarum absolutionum.. Vide supra §. 37. 40. 16. & §. 39. de Cardinali Campegio. Integro hinc tractatu, qui Papa schismaticus inscribitur, ex serie rerum gestarum ostendit B. Kortboltus, cui schisma sit impurandum, nec ne. Isti rationem schismatis excitati reddent, qui manifestam veritatem initio (statim) condemnauerunt, & nunc (adbuc) summa crudelitate persequuntur. Ita Philippus publico nomine sub finem apologie A. C. Nos tamen, ibidem ait, neque deferere veritatem necessariam ecclesie volumus, (quicquid isti obiciant & scandala publica & motus, qui exorti sint prae-textu doctrinae nostrae) neque assentiri aduersariis condemnantibus eam possumus. Quid deinde Philippus alio in Wormatiensi conuentu Eccio regesserit crimen deferre ecclesiae obicienti, T. 4. opp. f. 646. legere licet. Imo ipsius Lutheri de primis motibus Evangelicis iudicium T. 4. Ien. L. f. 400. b. 28. a. 144. b. Act. XIX, 13. VI, 9. 12 VII, 54. 53. XVII, 8. 13. XXI, 23. Conf. Seckend. Bericht und Erinnerung. A. 1692. p. 12 13. 52.

T. 1. Ien. L. f. 192. a. 210. b. 487. b. T. 2. f. 380. a. ad primum 382. a. Seck. l. 1. b. 1. f. 86. b. 167. (b.) 188. (c.) 51. (3) 22. (b.)

§. XLIII.

§. XLIII. Dubitamus quoque, an futurum sit operæ pretium, animadvertere in *splendidas illas lautitias*, quibus partim Lutherum in Pathmo, partim Pallauicinus c. l. f. 44. partim Maimburgius quodammodo dolent. Matth. xi, 19. xxvi, 8. Act. xvii, 7. Ps. xxxi, 9. 1. Sam. xx, 36. XXII, 13. Quidni etiam, quod absconditus fuit sub nomine Georgii nobilis, Junder George / *pauperculus* olim adolescens A. 1498. in Isenacensem Scholam missus, in Cottarum familia, hodiernum superstite, *hospitium*, adeptus? Sed de eo, quod *languido* per Isenacum *corpore* tenderit Wormatiam, proscriptusque, & prope Isenacum receptus *longum per tempus labor auerit*, de eo, inquam, altum apud illos silentium. Difficilis quidem valetudo, ut solet, varie mentem eius affecit, *forte & ideo molestari se a Domino* ominantis, *ut ex ista eremo in publicum raperetur* T. I. ep. p. 335. *gratias scribit, Christo, qui me sine reliquiis S. crucis non derelinquit!* p. 356. b. (T. 2. len. L. f. 313. a.) *Vis scire locum, tempus, modum colloquiorum diuinorum?* quasi Maiestas possit cum *vetere homine* loqui familiariter - - Ne Jesum quidem audias gloriosum, nisi videris *prius crucifixum*. Ita A. 1522. d. 17. Jan. ad Philippum. & supra §. 26. ab initio. Excurrit nonnunquam reficiendi corporis gratia, & quid in venationes heroum serio luserit, legi ibidem potest, si vacat. T. I. epist. p. 350. b. sq. Acceptis a Taubenheimio centum, & a Scharito quinquaginta aureis, *metuere incipit, ne Deus hic præmies, nolle se sic satiari* p. 333. Ex tali animo frugali, & *superfluum* victum auersante, interpretanda ex æquo est querela Lutheri de se *crapuloso in solitudine*; ut is ipse, verborum suorum interpres, indignabundam eam hyperbolen, apte non minus quam candide *ωγαφῆσαι: tractas me vir loci huius ultra meritum*

longe. ego hic otiosissimus & negotiosissimus sum p. 334.
 (35. 42. 19. 10. 26.) *modo tandem non sim onerosus,*
& molestus his hominibus, p. 350. b. Philipp. IV, II. 12. sq.
Quæ de variis tentationibus passim conqueritur in solitudi-
ne, summam ipse, bono exemplo, complectitur vir,
sui ipsius omnium acerrimus censor. adhuc sum stertens &
otiosus ad orandum & opponendum, ut mihi vehementer displic-
eam & onerosus sim. forte quod solus sim, & vos me non iuuetis. o-
remus, quæso, & vigilemus, ne in tentationem intremus p. 356.

Rodit ex his verbulum unum & alterum Melchior Weber, in libello
controv. A. 1708. p. 389. & Casp. Mändl. im Haimb-Garten. p.
14. Alia de Luthero exhibet responsum Facultatis Theol. Hal.
in caussa Dn. M. Io. Crassellii p. 2. sq. 15. & CL. Vockerodt, Erläut.
Aufdeckung p. 83 sq. 138. 170.

§. XLIV. Qua vero ratione, & chronologia histori-
 ca Pathmi, & ex descriptione *tentationum*, eo tempore
 usitata, solide confutari possit inepta illa, a Natali Ale-
 xandro c. I. p. 433. 409. & recens ab illo Eilenhuet in sua
defensione I. Gezelii p. II. repetita, milliesque ab aliis repe-
tita fabula, de Lutheri magistro Diabolo, post Höpfne-
rum in Saxon. euangel. p. 57. amplissime ostendit V. L. a Se-
ckendorf. in diff. hist. de Missa, contra Cordemoium Abba-
tem Gallum, a B. Casp. Sagittario edita p. 37. 39. 46. sq. 55.
81. cuius refutationis compendium ipse illustris auctor,
ὡν ἐν αἰγίοις, exhibet in Hist. Luth. I. I. f. 168. Recensetur
ibidem verus sensus Lutheri doctrinæ de libero arbitrio
naturali (cuius fiduciam ex ethica gentilium transferri in
theologiam doluit) de ἀδυναμία seruandæ legis naturali, de
natura & gratia, abisque capitibus, peruersæ expositioni ob-
noxiiis [contra Latomicauillationes, Catharini, Parisiens-
um, Maimburgii aliorumque a. f. 161. vsque 191.] de capiti-
 bus

bus doctrinæ, inquam, perversæ interpretationi obnoxii-
is. Quid enim aliud nostra doctrina esse potest in oculis impio-
rum, quam mera contradictoria, cum exigat & damnet * o-
pera, simul tollat & statuaturus, simul magistratum co-
lat & arguat, similiter peccatum asserat & neget? Luthe-
rus ex Pathmo Coburgensi quærit peritissime. 2. Petr. iii,
16. Prov. xxvi, 9. Ezech. xx, 49. Zephan. iii, 4. 5. i. Ioh. ii,
21. Ioh. xii, 34. Rom. iii, 8. vi, 1, 15. vii, 7. ix. tot. i. Tim.
i, 8.

* Vide Sanctamorii diarium P. 1 f. 21. a 22 a. b 383. b. 218. b. H.
Hoepf. de iustif p. 6 23 31 sq. Seb. Schmid Luth. Grömm. p. 22.
25. 34 77 sq. H. Varen. P. 1 pro Arndt op. 143. sq. 148. 158. 177. 179 325.
51 78. 80. sq. 85. 87 92 128 321. P. 2. p. 37.

A. 1701 Dn D. C. G. Blumberg in publicum emisit confutatio-
nem hypoteseos Maioristicæ, in eaque mihi, qui indolem fi-
dei iustificantis practicam sub nomine Sinceri Evangelici de-
fenderam, opposuit inter alia e Lutheri scriptis prioribus &
posterioribus loca numero quam plurima. Respondi in diss. de
harmonia fidei, editionis tertia & quarta. & ostendi loca o-
mnia, quæ ex scriptis theologicis, adeoque & illis Lutheri pro-
ducta fuerint, pro me facere, non contra me. § 34. 11. 25. 2. 49.
Id quod iis solis dictum velim, qui adhuc, ut nuperrimus edi-
tor theologiae Neumanni, mihi obiciunt illam confutationem,
sed responsionem Blumbergio a me datam dissimulant. Constat
enim per Dei gratiam, quæ de his sit mens Lutheri. & quo
pacto conciliande sint loca Lutheri diuersa, ut satisfiat con-
scientiis.

§. XLV. Sequitur tandem egressus Lutheri ex Pa-
thmo Isenacensi, & reditus in Wittebergam suam, [non
tam ille ad tempus quoddam perbreue, cum aliquan-
do, paucis consociis, ex arce Warteburg Wittebergam
excurrit, pro tenerrimo in oues affectu suo, hospicio
Amsdorfii vius, clam Friderico Electore, dies aliquot

(De novo e-
gressu omi-
noso e Wis-
senberg a su-
pra § 38.)

cum amicis iucunde transegit, donec *reuerteretur ad e-
remum suam*, vti constat ex T. I. ep. p. 367. sq. Matthefio
c. I. p. 32. & B. Seck. p. 183. b.] quam *publicus* ille *reditus*,
cum latuisset a quarta Maii A. MDXXI, ad quintam fe-
re diem Martii vsque MDXXII, & Wittebergæ *perma-
nere* rursus induxisset animum. Quo de reditu si sa-
num moderatumque ferri velit iudicium, affectus vere
pastorales & interiora Lutheri consilia animaduvertere o-
portet. 2. Cor. v, 13. Gal. iv, 12. Iudæ v. 15. Obstare vi-
debatur Electoris auctoritas, *Josia*, vt vocat, eius tem-
poris, *bonis omnibus suspiciendi*, quem *inuoluere* causæ
parcebat. T. I. ep. p. 228. a. 271. a. T. 2. epist. 10. b. T. 2. Ien.
L. f. 467. b. Postulabat ergo subiectio & pietas, vt su-
um ex Pathmo reditum excusaret principi optimo. Quod
& factum T. 2. Ien. L. f. 515. sq. 248. & T. 2. ep. p. 46. sq. le-
gitur, idque, vt Chytræus quidem suo tempore loqui
non verebatur, verbis diuiniorem cordis *ἐνθουσιασµὸν*
spirantibus. L. 10. Saxon.

Pallauicinus L. 2. c. 8. n. 17. refert *durius* illum ab
Electore accepisse responsum, ob imminetia vtrique
pericula; at Lutherum *satis expertum*, *se iam* Saxonis a-
nimo *potitum*, rescripsisse, *Dei negotia* rationibus *humanis*
expendenda non esse &c. Hæc profecto strictura *
plane indigna est Christiano, nedum theologo. Equi-
dem parrhesia singulari & stupenda tantis in angustiis v-
sus est; cuius momenta assequi non est omnium. Sed
vereor, ne cum rationibus *humanis*, *Dei* negotia con-
temptius ita, & cum irrisione aliqua collidantur. quod
non potest non maximo damno esse mortalibus, *humana*
diuina reuera plusquam prompte postponentibus.
Tantum enim non est malum, factum quoddam ipsum

fin.

singulare non capere, quam id, quod non capimus, hac ratione illusoria perstringere. Quasi vero paruo constitisset, erumpere Lutherum in eiusmodi verba, ad suum Principem: quid faciam? urgent me causse inevitabiles. DEVS cogit & vocat. Neque tamen Pallaucinus omni sua ratione humana, meliorem, quam ferebat humanus eius affectus & carnalis indoles, epistolæ Lutheri epitomatores in historia sua agere potuit. At legatur *tota* Lutheri ad Electorem epistola, vt exhibet eam integro ordine B. Seck. l. i. f. 195. 216. (k. l.) 143. (k) 258. b. (2. 3.) 261. (22) 263. (2) 278. a. (3) 288. & quidem collatis *primis* Lutheri de reditu suo litteris: confido, aliam longe epistolæ analysin emerfuram. Sane Fridericus ipse, quem causa proprie attinebat, *Dei* negotium ab *humanis* rationibus, & inusitata ad stuporem vsque Lutheri libertate, cum tentasset omnia, quæ tentari in tempore ad auertendum reditum necessarium existimabat, discernere non dubitabat. Apoc. III, 8. Hiob. XII, 14. XXXIV, 29. Es. XXXVI, 7. 15. 2. Chron. XXV, 9. sq. Sirac. XLIX, 4. Animo autem suo *potiri* Lutherum tanto cum periculo non fuisset Princeps tam sapiens, nulli superstitione obnoxius, nisi *Deum* timuisset. Quo Deo solo Lutherum confidere, non seculari brachio, patefieri oportebat, ne tribueretur hominibus, quod erat suppremi Numinis.

* *Pallavic. L. 1. c. 23. n. 7. c. 24. n. 10. c. 22. §. 2. c. 25. §. 5. c. 26. §. 7. c. 27. §. 5. 7. Digne Lutherus de suspicacibus suis aduersariis, in explicatione Ps. 118. cuius supra §. 35. mentionem fecimus: sie dachten nicht anders / unsere Lehre stünde auf Herzog Friederichen / und unser Trost und Hülffe wäre Menschen Trost und Fürsten-Hülffe. Solches nahmen sie bey ih-*
nen

Jurieu bist.
C. T. p. 226.

nen selbst abe. Denn gleichwie sie / verzweifelt und ab-
trünnig von Gott / allen Trost und Hülffe auf Fürsten
und Herren setzen: so meinten sie / wir thäten auch also.
Da Herzog Friederich von Sachsen lebete / der theure
werthe Fürst / des man nicht vergessen soll: Da trösteten
sich beyde geistl. und weltliche Tyrannen / auf seinen Tod /
und sprachen: es ist um zwey Augen zu thun; wenn dies
selbige zu sind / so lieget des Luthers Keßerey auch. *Esr.*
IV, 5. 6. sq. VII, 21. 22. IX, 9. Ps. XLI, 6. CXLVI, 4. Esth. IV,
13. Dan. VI, 23. 2. Sam XXII, 19. 20. 37. Es. XXXVI, 15. 21.
XXXVII, 10. 14. Ebr. XI, 23. sq. Vide T. 1. Ien. G. f. 288. b. 289.
a. T. 2. Ien. L. f. 537. b. a. sermonem B. viri, quem habuit anno,
quo ex Pathmo secesserat insertum nov-antiquis Witteber-
gensibus A. 1701. p. 357. circa finem, & p. 361. Furiosa autem
Tb. Munzeri dictoria reperias ibidem A. 1707. p. 613. lin. penult.
p. 232. Seck. L. 1 f. 159. (3. sq.) 27. a. 178. a. 25. (3) L. 2. f. 23. (3)
Spen. Gl. Trost P. 2. p. 864. Neum. de Reform. p. 9.

§. XLVI. Sciunt & ipsi Romanenses, quid Luthe-
rus ex eremo rediens non in solius Friderici aurem, sed
iam coram ipso Cæsare, & ordinibus imperii Germanici
V Vormatiæ 1521. circa d. 18. Apr. modeste admonuerit
ex sacris literis: maximum imperiis periculum tunc in-
cubuisse; cum humanis tantum consiliis atque prudentia ci-
vili resp. fuit administrata. Se quidem gaudere, dum
videat doctrinam multis offensionibus reddi obnoxiam,
propterea quod primum hoc sit euangelii, Christus vt, v-
bicunque doceatur, grauissimas contentiones excitet, et-
iam inter eos, qui naturæ vinculis, & sanguine sunt con-
iunctissimi. Math. x, 34. Luc. xii, 51. Sed dandam esse o-
peram, ne Cæsaris imperium nuper susceptum & initum
fiat inauspicatum & infelix. *Supra §. 21. 22.*

§. XLVII. Maximopere præterea contendunt,
yna cum Pallauicino [f. 62.] Bossuetus, [T. 1. Var. p. 39.
56. 57.]

56. 57.] Natalis Alexander [T. 23. H. E. p. 466. 493.] Mair-
burgius, similesque pro auctoritate sua *arroganter* exæ-
stualle Lutherum, quod Wittebergæ *se absente* Carol-
stadius aggressus quid fuerit; veritum hoc pacto *nomini*
suo aliquid *derogatum* iri. * Sed constat, vel ex Pa-
thmi historia, intra quam nos continemus, quid ex æ-
quo & bono censi possit. Laudauerat ex eremo Luthe-
rus Augustinianos, quod *se absente* & *in scio* missas priua-
tas abrogassent. Gaudeo, pergit, Wittebergam cre-
scere *hoc maxime nomine*, quod *me absente* crescit, ut vi-
deat impius & fremat, & desiderium eius pereat, Chri-
stus autem perficiat, quæ incepit. Vnum non credo
tibi, [Melanchton] nempe quod scribis, vos errare *sine*,
pastore. Hoc enim esset omnium tristissimum & acer-
bissimum auditu. Donec enim tu, Amsdorfius & alii
adeatis, *sine pastore* non estis. Noli sic loqui, ne Deus i-
rascatur, quod *me* extollis nimis. Ego sic gaudeo de
vestra abundantia, ut mitissime feram *absentiam* mei. Co-
loss. II, 5. 1. Cor. xv, 11. III, 22. Talia plura e Pathmo scri-
psit T. 1. ep. p. 331. 335. 338. 340. 356. quibus negare nolumus,
Lutherum hominem errare *potuisse*, qui ipse tam ingenue
alia in causa *partim tentatus*, *partim indignatus*, *scripsisse*
se excusat T. 1. ep. p. 365. 1. Sam. XXVI, 19. 20. Neque di-
cimus, omnia in Luthero imitanda; vel ab ipso consum-
mata esse: aut non incepisse *cum sine Pathmi* noua mala
maxima. Eiusmodi autem arrogantiam, viro eique tam
bene merito, quis bonus tribuat, sine certissimis indiciis?
Viro, inquam, de quo notum est, *quo sensu* ægre tulerit, *Spen. Ges.*
Christianos velle vocitare semet ipsos *Lutheranos*, a se & *denck. Vol.*
suo nomine. Viro, cui nunquam venit in animum, eri-
gere vlllo in loco *Cathedram* infallibilem aut supereminen-
tem; 447. 507. 510.

551. sq. 828. tem; uti quidem Romanenses *Cathedra Petri*, non minus, quam illi *Mosis Cathedra*, ** superbiunt. Nam non item in *Pref.* leue quid foret, sed summa malitia spiritualis, vicina tandem *C. M. S.* dem peccato in Spiritum S. si quis omnibus iis obsistat præfracte, quæ ipsum auctorem non habuerint, & ideo alium *Lutberum redituum.* persequatur vnice, quod absque ipsius geri videatur auspiciis. (Sir. xx, 24.) Hisce compares, B. L. non tantum, quæ de summo dolore ex intestina Wittebergæ suæ discordia; quæ de precibus & imploratione Wittebergenfium, vt rediret, quæ & de aliis ad Fridericum, aut ad familiares, de Carolstadio creberrime *** iam antea reditum, aperuit: sed & ea, quæ dixit in septem homiliis, a dominica *Inuocauit* vsque, per omnes Septimanæ eius dies habitis, ex Pathmo redux, præ aliis æstuantioribus ipsius verbis deligere liceat. verbi gratia: ich bin ja so fern nicht von euch gewesen / ihr hättet mich ie mit Schrifften könt erreichen / ich meyne euch herzlich / als ich meine Seele meyne. ich darf wohl und frey sagen / daß mir meiner Feinde keiner so viel Leides gethan / als eben ihr meine Freunde / bey denen ich doch einen Rückhalt und Trost (so viel Menschen zuständig) solte haben. doch wirds Gott noch alles zum besten schicken / wo ihr nur folgen wollet. T. 1. Isleb. f. 83 - 97. Fiat tandem hæc ipsa gratia nobis omnibus, nostro hoc tempore turbulentissimo, a DEO, PATRE omnis misericordiæ, per FILIUM mediatorem, in SPIRITU S. vnico consolatore nostro! Amen!

* Bossueto respondit Basnage *histoire de la religion*, T. 1. p. 417 sq. Hoc ipso anno 1710. Lugduni Batavorum prodierunt Jacobi Perizonii commentarii rerum gestarum seculo sexto decimo. In bis CL. Auctor p. 112. 113. nimis premere videtur Lutheri querelam, qui scripserit ipse, Carolstadium erigere sua velle pressa auctoritate sua. Duriuscula quoque sunt, quæ in historia Path-

Pathmi Coburgensis de Lutheri aliqua temeritate censet p. 170.
 335. 339. Statim tamen ad τὸ θεῖον redit iudicium p. 171. fa-
 tetur etiam vir doctus, Andream illum excessisse modum. p. 113.
 Et alibi etiam candoris Et iudicii optimi signa dedit p. 96. 98.
 100. 106. 107. 338. sq. Adbuc ad A. 1521. Phil. Melanchthonis
 themata circularia & Andr. Carolstadii theses sociantur in
 Unschuld. Nachrichten A. 1705. p. 658. 659. 666. ibidem in in-
 dice: Melanchthonis & Carolstadii theses. conf. A. 1703 p. 125 sq.
 ** Supra §. 9. 33. Seckend L. 1. bist. f. 248. (b. a.) 278. b. (3) 300. (d)
 317. (e. f. g.) L. 2. f. 39. (b. a.) 48. (1) 63. (21) 183. (12) 189. (4) L. 3.
 f. 19. (a) 361. (10) Sensus vero elencticum de cathedra Moysi,
 Petri &c. dudum debito cum discrimine Et cautelis exposui a-
 perte in dissertatione, A. 1706. recusa, de auctoritate ecclesiae,
 qua MATER est §. 38. 41. 57. Et §. 2. 11. 35. 44. 58. 59. Pri-
 mum autem illa mea dissertatio habita fuit Lipsiae, tanquam
 inauguralis, A. 1690. censentibus pro more singulis Theologiae
 Professoribus, inter ipsos (ut alius vocat, de quo paulo post)
 motus Lipsienses.

*** Videtur Lutherus ad Carolstadii res respicere, quando ad Psal-
 mum 22. cuius expositionem complevit circiter mensem Julium in
 sua Pathmo, ex improviso fere adnotavit: ego video quosdam,,
 satis moroso, qui, ut quaque arduissima elegerint vel audierint, i,,
 ta statim ea sola passim coram omnibus iactant, tantum ut noua,,
 Et mira afferre videantur. nullo prorsus habito neque rerum,,
 neque auditorum, neque locorum delectu Et respectu. quorum,,
 intempestiva sapientia, dum non sapit ad sobrietatem, plurimos,,
 sine caussa offendit, Et verbo ac ministerio nostro non parum vitu-,,
 perii parit. qui si in mensura donationis suae seruirent Christo,,
 haberent abunde, quod utiliter docerent, Et multiformem Dei,,
 gratiam, sicut boni dispensatores, honorarent. fecerunt ii sane,,
 ut inceperim timere Et tedere, in iis versari, quae communem ca-,,
 ptum excedunt, praesertim quae scitu necessaria a deo non sunt vul-,,
 go. Scimus quidem theologiam esse omnibus fidelibus commu-,,
 nem debere. Sed rursus scimus, alios lactis esse participes tan-,,
 tum, alios capaces solidi cibi, Et vnā eandemque veritatem capi,,
 diuersis modis, quos omnes attemperari omnium capacitati pos-,,

NR. NB.

„fibile non est, cum interim tamen ipsa veritate non fraudulentur;
 „Paulus etiam infirmos, ceremoniarum scrupulis vexatos, non
 „vult robusta fidei exemplis & doctrinis offendi, sed quid mo-
 „ror? longum iter per præcepta, compendium habet Charitas,
 „que facile nos omnia in omnibus erudiret. habentur hæc T. 2.
 Lat. Ien. f. 1. 227. 250.

Seck. l. 1. f. 197. (2) 271. 270. (d) 304. (3) 306. (1) 198. (4) 316. 216. (g-
 n) 214. (a. b.) 193. (e) 23. (c) 27. (d) L. 3. f. 39. (5) 26 (13 14.) 35.
 (10) 37. (8. 9.) 53. (17) 303. (13) Spen. consil. Lat. P. 3. p. 740. 4.
 765. a. D. Frobnii Lutherus defensio p. 19. sq. 55. 277. aliaque
 plura scripta pro Lutheri causa.

Ita paulo post egressum e Pathmo ad Gabrielem Didymum scribit,
 quod notari meretur. Exhortatus sum te, ut a facto abstineres
 innouandi, sed solo verbo conscientias liberes. (Supra §. 24. 36.)
 puram fidem & caritatem tractando, urgendo. Id adhuc rogo &
 hortor, ut sic facias, ne & me & te, simul & euangelion, confundas
 aliter faciendo. Vides vulgum irruere ad externa, ad sacramenta,
 ad ritus. Huic occurrendum est, & vnicè curandum, ut retrahatur,
 & primo ad fidem & caritatem formandum, ut fructibus probent,
 sese palmites esse vitis nostræ. In eadem epistola præmiserat ad-
 monitionem, ut ambularet in timore & contemptu sui ipsius. Et ora,
 inquit, Dominum, ut ipse tua omnia faciat, & tu nihil facias, sed
 sis Sabbatum Christo. Particeps enim fuerat Didymus cona-
 tus Carolstadiani, sed iam tum rediens ad sobriam agendi ratio-
 nem. confer apol. A. C. p. 215.

Quis proinde in Carolstadium dictis, recte uti si cupias: non abuti
 (ut sapius sit, & solemniter quoque factum aliquando in ipsis lubi-
 leis concionibus; ne dicam de variis excerptis von himmlischen
 Prophe en/ nouisque editis Pseudo Lutheris) necesse est, ut
 lumen diuine fidei habeas, & Spiritu S. duce, qui res ecclesiæ regit
 mirabiliter, nec constringi vult ad facta quedam particularia, in-
 cedas. Quis enim nescit, res nostras historicas, esse plerumque res
 mixtas, & fragmenta. Deinde opus est, ut sub hisce fragmentis hi-
 storiciis ad nucleum usque penetres sententiæ. Ad recte enim in-
 terpretanda quorumcunque Scripta id præcipue requiritur, ut co-
 gnita sit auctorum perpetua sententia, totusque rei ductus, & inte-
 gra series, cui postea congruat applicatio. Ita

Ita huius ad huc loci fuerit, rationem reddere de imputatione, nuper mihi non sine impetu opposita, primo a Dn. D. Mayero, de quo supra ad §. 31. 32. deinde nomine communi auctorum der Unschuldigen Nachrichten. Conscripserat unus ex auditoribus nostris dissertationem de odio poenitentiali A. 1704. quam, tanquam Auctor Respondens, me Preside, more consueto proposuit. Cap. 1. §. 2. adductus fuerat bono animo Lutheri locus de amore sui ipsius peruerso seu carnali, ut usum certicrem haberent verba cuiusdam anonymi. Quis esset ille anonymus, quis ille allegatus liber, sedulo statim quasi ex auctore. Respondit, sibi non constare, nec librum iam ad manus esse, alio tempore a se sine offensa lectum. Quod cum ingeminaret, nec ego in exscriptis anonymi verbis istis haeticum vel fanaticum quid, nisi quod materia ipsa esset odiosa, aduerterem: reliquit tandem allegationem insistentis fidei & arbitrio, expuncturus, si constiisset. Neque ad huc vidi librum illum, vel autorem sciui, aut dubium inde ab ullo moueri audiui. Tot elapsis annis Dn. D. Mayerus simulasse me dicit anonymum; mihi plus quam notum fuisse, quod auctor libri sit homo archi-fanaticus; fanaticum & Lutherum in eundem scopum adduci; imo fanaticum scriptum praeponi, tanquam praecipuum & optimum. Ita mihi vir dolum tribuit & fraudem commissam contra conscientiam. manip. 1. obs. p. 4. 5. Institi de nouo apud auctorem, qui literis mihi bonam fidem confirmauit. Quid ergo? Ego sancte testor, coram Deo & ecclesia, me historiam facti retulisse ex vero, nihilque dissimulare. Scopus ex contentis elucet. At neque anonymi neque Lutheri verba ad probationem dogmatis cuiusdam in dubium vocati, sed tantummodo ad describendum statum Philautias, in eaque describendi intentione Lutherus

fert punctum, tanquam nomen habens. Alia intentio in addendo Luthero non fuit, quam ut supra exposuimus. Adieci ibi ipse longam epistolam, de qua tacet in manipulo isto. causam tacendi rimari nolo. Et ex illa tamen epistola, quæ mea est, videre statim potuisset sub initium, quo respiciendum, ne prorsus conculcetur omnis ἐπιείκεια. Ibidem faciem Lutheri, de quo iam agitur, cernet a me candide exhibitam. Vel an peccavi in iis, quæ babentur p. 58. in ista mea epistola?

Ecce vero! cupide id arripitur in Unschuldigen Nachrichten ad A. 1708. p. 800. 801. quasi res iam certa sit & confecta! Ipsi istis (relationibus) A. 1705. dissertatio [Respondentis] inserta fuerat, absque hac doli nota, absque nota ulla alia. Unde ergo hoc tam sero? tam grande periculum? quæ consequentia, vel præsumptio saltem? an ex MSto collegio polemico, quod in me accusando præmittit Dn. D. Mayerus? sed de iniquo eo procedendi modo egi in ultima editione diff. de ortu mali p. 65 - 68. Mibi sufficit, quod nec amicis intimis plus profiteri possim, quam professus sum; nec pro fanatico ullus unquam fauor subfuerit, vel subsit. Si anonymus est is, cuius confessionem in relationibus lego, sciant omnes, me ipsis erroribus istis toties contradixisse & contradicere. Et quid de accusantium recensionibus, si quis eas ita peruoluat? Id quod quidem a me absit quam longissime! Vicissim ergo precor, ut equitatem eandem seruet is, quisquis est, nec ob merum contingens, quod in hominem cadit, insultandi ansam captet.

Alios valde offendit encomium Fr. Lamberto post Lutherum in monitis homileticis a meo olim Respondente datum, pro illo scopo suo. Patior suum quemque abundare de persona Lamberti sensu. Libere tamen profiteor, iudicium tam durum rigidumque, vel tanquam fanaticis fauens, non futurum fuisse, si voluissent Viri isti verba Respondentis fideliter recensere, & scopum attendere tranquillius.

Pror-

Prorsus vero miseret me non neminis, qui A. 1708. de Schwengfeldismo sub
 praesidio Dn. D. Val. Ern. Læscheri, e Lutheri, ut titulus disputationis
 habet, cathedra agens, & parallelismum tentans, mihi etiam motus Li-
 ppienses, quos vocat & ad A. 1686. refert, schismatis praescripto no-
 mine, tribuere ausus est, c. 2. § 2. Ut enim ipsis Lipsiensibus iudicium
 permitto facile, quia non pauci in viuis adhuc sunt, qui res ibi patra-
 tas norunt rectius, ita responderem iam ex abundanti, si vel unico ar-
 gumento Schwengfeldismum vel ἀταξίαν demonstrasset. Quod cum
 non sit factum, miror multo maiori iure, permissum fuisse Respondenti-
 Auctori a Praefide, ut ita in meum & Collegae mei nomen irrueret; patri-
 am simul suam satis iam afflictam, Vngariam intelligo, nouis odiis &
 suspicionibus inuoluens; & εἰδώς, τὴν ποίει. Et ne dicam nunc de
 schismatis faciendi industria, quae est in violenta hac agendi ratione;
 certe id est abuti Lutheri cathedra; est, huius loci ut eatenus ve-
 ritatis & caritatis causa moneatur. Scio quidem, huiusmodi de Lu-
 theri cathedra monitum aliquos durissime nuperrimis exemplis inter-
 pretari: sed necessitas id iterum extorsit, non affectus prauus. Fle-
 at Deus ubique corda ad studium veritatis & pacis sincerum, & o-
 stendat τὸ Θεῖον, dissipetque nebulas humanas, per Spiritum Filii sui!
 Ne respuamus, tanquam schismaticum, pro quo Deo agenda fuerint
 gratiae. Prima & primaria opera mea fuit Lipsiae, rem seu ἔργον
 Lutheri a praedictis Papisticis vindicare; ut pridem aperui mentem
 in responso ad librum Vnsug dictum p. 6. Veritatem scripsi, non
 mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu san-
 cto, paratus ad ἀπολογία, etiam coram hominibus, multis testi-
 bus, qui supersunt, quique me tum audiuerunt. Ab omni secta & Li-
 bertinismi spiritu liberet nos Dominus!

CONSPECTVS HISTORIAE PATHMI.

- V** Sus historiae huius nostro tempore §. 1.
 Analogia nominis Pathmi. §. 2. 3.
 Differentia a Pathmo Coburgensi §. 4.
 Occasio Pathmi, Edictum Wormaciense §. 5. 6. 7.
 Ipsa descriptio subductionis. §. 8. 9. 10. 11.
 Fama varia §. 12. 13. 14. 15.
 An subductio illa suscepta fuerit in fraudem edicti Wor-
 maciensis. §. 16 - - 22. (§. 46.) An

An fastu vel dolo malo? §. 22. 47.

Interdictio concionum, quo pacto sese habuerit. §. 23.

Quam serio *tumultibus* sese opposuerit Lutherus §. 24. 25.

Quam æque tamen etiam a se remouerit spectra *tranquil-*
litatis publicæ, modestiæ, reuerentiæ, humanitatis, pru-
dentia, modi ædificantioris, similiumque prætextuum
moralium &c. §. 26. 27 - - 31.

De scandalis vincendis §. 25. 30. 31. de candidis confessioni-
bus Luth. §. 47.

De moderanda *imitatione* Lutheri. §. 28. 47.

De vulgari illo: ist das Leben nicht recht / so ist doch die
Lehre recht. S. 29.

De *scriptis* e Pathmō, tum *pract̃icis* §. 32 - - 39.
tum *polemicis* §. 40. 41. 42.

Quæ studia Lutherus dixerit quietiora, quasque literas pa-
cificas §. 26. 31. sq. 37.

de *Postillis* Lutheri §. 33. de amore *psalmorum* §. 34.
35. sq.

De versione Bibliorum Germanica §. 35. sq.

De Luthero *priore & posteriore* §. 38. fin.

De disciplina & censura *Academica* §. 38. 39. 42.

De *successivo lumine* in *Propheticis* §. 41, fin. §. 42.

An laute vixerit Lutherus in Pathmo §. 43.

An Diabolum magistrum laudauerit. §. 44.

Egreffus e Pathmo, ob *aetia Carolstadiana* (eorumdemque
vfus & abufus) §. 45. 46. 47.

[De solatio *brachii secularis* §. 45. fin. 6. 7. 17. sq.]

exeunte mense Maio. A. M. DCC. X.

(p. 54. lin. 6. pro 1786. legendum 1708.)



An fastu vel dolo malo? §. 22. 47.

Interdictio concionum, quo pacto sese habuerit. §. 23.

Quam serio tumultibus sese opposuerit Lutherus §. 24. 25.

Quam æque tamen etiam a se remouerit spectra tranquillitatis publicæ, modestiæ, reuerentiæ, humanitatis, prudentiæ, modi ædificantioris, similiumque prætextuum moralium &c. §. 26. 27. - - 31.

De scandalis vincendis §. 25. 30. 31. de candidis confessionibus Luth. §. 47.

De moderanda imitatione Lutheri. §. 28. 47.

De vulgari illo: Ist das Leben nicht recht / so ist doch die Lehre recht. §. 29.

De scriptis e Pathmo, tum practicis §. 32. - - 39.
tum polemicis §. 40. 41. 42.

Quæ studia Lutherus dixerit quietiora, quasque literas pacificas §. 26. 31. sq. 37.

de Postillis Lutheri §. 33. de amore psalmorum §. 34.
35. sq.

De versione Bibliorum Germanica §. 35. sq.

De Luthero priore & posteriore §. 38. fin.

De disciplina & censura Academica §. 38. 39. 42.

De successu lumine in Propheticiis §. 41, fin. §. 42.

An laute vixerit Lutherus in Pathmo §. 43.

An Diabolum magistrum laudauerit. §. 44.

Egressus e Pathmo, ob acta Carolstadiana (eorumdemque usu & abusu) §. 45. 46. 47.

[De solatio brachii secularis §. 45. fin. 6. 7. 17. sq.]

exeunte mense Maio. A. M. DCC. X.

(p. 54. lin. 6. pro 1786. legendum 1708.)

⚙️ ⚙️ ⚙️ ⚙️ ⚙️ ⚙️ ⚙️ ⚙️ ⚙️ ⚙️

Anton, Paul

D. Pauli Antonii ... De Pathmo Lutheri in arce Warteburg prope Isenacum
animadversiones historico-theologicae adversus Card. Pallavicinum,
aliosque historiographos Romanenses accedunt nova quaedam apologetica,
scandalis hodiernis ecclesiasticis tollendis accomodata

Hala 1710

4 Diss. 2502#Beibd.3

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10947067-6

VD18 14813564-001